



**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
AĞRI VALİLİĞİ
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK İL MÜDÜRLÜĞÜ**

**AĞRI İLİ
2020 YILI ÇEVRE DURUM RAPORU**

AĞRI - 2021

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
GİRİŞ	1
A. HAVA	3
A.1. HAVA KALİTESİ	3
A.2. HAVA KALİTESİ ÜZERİNE ETKİ EDEN KİRLETİCİLER	6
A.3. HAVA KALİTESİNİN KONTROLÜ KONUSUNDAKİ ÇALIŞMALAR	9
A.3.1. Temiz Hava Eylem Planları	9
A.4. ÖLÇÜM İSTASYONLARI	10
A.5. GÜRÜLTÜ	12
A.6. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ EYLEM PLANI ÇERÇEVESİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR	13
A.7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	13
B. SU VE SU KAYNAKLARI	14
B.1. İLİN SU KAYNAKLARI VE POTANSİYELİ	14
B.1.1. Yüzeysel Sular	14
B.1.1.1. Akarsular	14
B.1.1.2. Doğal Göller, Göletler ve Rezervuarlar	14
B.1.2. Yeraltı Suları	14
B.1.2.1. Yeraltı Su Seviyeleri	15
B.2. SU KAYNAKLARININ KALİTESİ	17
B.3. SU KAYNAKLARININ KİRLİLİK DURUMU	17
B.3.1. Noktasal kaynaklar	17
B.3.1.1. Endüstriyel Kaynaklar	17
B.3.1.2. Eysel Kaynaklar	18
B.3.2. Yayılı Kaynaklar	18
B.3.2.1. Tarımsal Kaynaklar	18
B.3.2.2. Diğer	18
B.4. DENİZLER	18
B.4.1. Deniz Kıyı Sularının Kirlilik Durumu	18
B.4.2. Plajların Su Kalitesi ve Mavi Bayrak Durumu	18
B.4.3. Acil Müdahale Planları	18
B.4.4. Atık Kabul Tesisleri ve Atık Alma Gemileri	18
B.4.5. Denizdeki Balık Çiftlikleri	19
B.4.6. Deniz Çöpleri	19
B.5. SEKTÖREL SU KULLANIMLARI VE YAPILAN SU TAHSİSLERİ	19
B.5.1. İçme ve Kullanma Suyu	19
B.5.1.1 Yüzeysel su kaynaklarından kullanılan su miktarı ve içme suyu arıtım tesisi mevcudiyeti	19
B.5.1.2. Yeraltı su kaynaklarından temin edilen su miktarı ve içme suyu arıtım tesisi mevcudiyeti	19
B.5.1.3. İçme Suyu temin edilen kaynağın adı, mevcut durumu, potansiyeli vb.	20
B.5.2. Sulama	20
B.5.2.1. Salma sulama yapılan alan ve kullanılan su miktarı	20
B.5.2.2. Damlama, yağmurlama veya basınçlı sulama yapılan alan ve kullanılan su miktarı	20
B.5.3. Endüstriyel Su Temini	20
B.5.4. Enerji Üretimi Amacıyla Su Kullanımı	20
B.5.5. Rekreasyonel Su Kullanımı	20
B.6. ÇEVRESEL ALTYAPI	21
B.6.1. Kentsel Kanalizasyon Sistemi ve Atıksu Arıtma Tesisleri Hizmetleri	21
B.6.2. Organize Sanayi Bölgeleri ve Münferit Sanayiler Atıksu Altyapı Tesisleri	23
B.6.3. Katı Atık (Düzenli) Depolama Tesisleri Atıksuları İçin Önlemler	23
B.6.4. Atıksuların Geri Kazanılması ve Tekrar Kullanılması	23

B.7. TOPRAK KİRLİLİĞİ VE KONTROLÜ	24
<i>B.7.1. Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalar</i>	24
<i>B.7.2. Arıtma Çamurlarının Bertaraf Yöntemi</i>	24
<i>B.7.3. Madencilik faaliyetleri ile bozulan arazilerin doğaya yeniden kazandırılmasına ilişkin yapılan çalışmalar</i>	24
<i>B.7.4. Tarımsal Faaliyetler İle Oluşan Toprak Kirliliği</i>	24
B.8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	26
C. ATIK	27
C.1. BELEDİYE ATIKLARI (KATI ATIK BERTARAF TESİSLERİ)	27
C.2. HAFRIYAT TOPRAĞI, İNŞAAT VE YIKINTI ATIKLARI	29
C.3. SIFIR ATIK YÖNETİMİ	29
<i>C.3.1. Eğitimler</i>	29
<i>C.3.2. Atık Getirme Merkezleri</i>	30
<i>C.3.3. Atık Miktarları</i>	30
<i>C.3.4. Sisteme Geçen Kuruluş Sayısı</i>	31
<i>C.3.5. Ekipman</i>	32
<i>C.3.6. Kompost</i>	32
<i>C.3.7. Sıfır Atık Belgesi</i>	32
C.4. AMBALAJ ATIKLARI	33
C.5. TEHLİKELİ ATIKLAR	34
C.6. ATIK MADENİ YAĞLAR	36
C.7. ATIK PİL VE AKÜMÜLATÖRLER	36
C.8. BİTKİSEL ATIK YAĞLAR	37
C.9. ÖMRÜNÜ TAMAMLAMIŞ LASTİKLER	37
C.10. ATIK ELEKTRİKLİ VE ELEKTRONİK EŞYALAR	38
C.11. ÖMRÜNÜ TAMAMLAMIŞ ARAÇLAR	38
C.12. TEHLİKESİZ ATIKLAR	38
<i>C.12.1 Demir ve Çelik Sektörü ve Cüruf Atıkları</i>	38
<i>C.12.2 Kömürle Çalışan Termik Santraller ve Kül</i>	39
<i>C.12.3 Atıksu Arıtma Tesisi Çamurları</i>	39
C.13. TIBBİ ATIKLAR	40
C.14. MADEN ATIKLARI	40
C.15. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	41
Ç. BÜYÜK ENDÜSTRİYEL KAZALARIN ÖNLENMESİ ÇALIŞMALARI	42
Ç.1. BÜYÜK ENDÜSTRİYEL KAZALAR	42
Ç.2. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	42
D. DOĞA KORUMA VE BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK	43
D.1. FLORA	43
D.2. FAUNA	43
D.3. ORMANLAR, MİLLİ PARKLAR VE TABİAT PARKLARI	44
<i>D.3.1. Ormanlar</i>	44
<i>D.3.2. Milli Parklar</i>	44
<i>D.3.3. Tabiat Parkları</i>	45
D.4. ÇAYIR VE MERA	45
D.5. SULAK ALANLAR	45
D.6. TABİAT VARLIKLARINI KORUMA ÇALIŞMALARI	45
<i>D.6.1. Tabiat Anıtları</i>	45
<i>D.6.2. Tabiatı Koruma Alanları</i>	45
<i>D.6.3. Anıt Ağaçlar</i>	46
<i>D.6.4. Özel Çevre Koruma Bilgileri</i>	46

<i>D.6.5. Doğal Sit Alanları</i>	46
D.7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	46
E. ARAZİ KULLANIMI	47
E.1. ARAZİ KULLANIM VERİLERİ	47
E.2. MEKÂNSAL PLANLAMA	49
<i>E.2.1. Çevre Düzeni Planı</i>	49
E.3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	49
F. ÇED, ÇEVRE İZİN VE LİSANS İŞLEMLERİ	50
F.1. ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ İŞLEMLERİ	50
F.2. ÇEVRE İZİN VE LİSANS İŞLEMLERİ	51
F.3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	52
G. ÇEVRE DENETİMLERİ VE İDARİ YAPTIRIM UYGULAMALARI	53
G.1. ÇEVRE DENETİMLERİ	53
G.2. ŞİKÂyetLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	53
G.3. İDARİ YAPTIRIMLAR	54
G.4. ÇEVRE KANUNU UYARINCA DURDURMA CEZASI UYGULAMALARI	54
G.5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	55
H. ÇEVRE EĞİTİMLERİ	56

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge A.1 – Hava kalitesi değerlendirme ve yönetiminde limit değerlerinde kademeli azaltım ve uyarı eşikleri.....	4
Çizelge A.2 - Ulusal hava kalite indeksi kesme noktaları.....	5
Çizelge A.3 - Ulusal hava kalitesi indeksi.....	5
Çizelge A.4 –2020 yılı itibariyle sürekli emisyon ölçüm sistemleri	6
Çizelge A.5 – 2020 yılında kullanılan yakıt türleri ve miktarları.....	8
Çizelge A.6 - 2020 yılındaki araç sayısı ve egzoz ölçümü yaptıran araç sayısı.....	9
Çizelge A.7 - 2020 yılında hava kalitesi ölçüm istasyon yerleri ve ölçülen parametreler	10
Çizelge 8 - 2020 yılı hava kalitesi parametreleri aylık ortalama değerleri ve sınır değerini aştığı gün sayıları ($\mu\text{g}/\text{m}^3$; CO : mg/m^3).....	12
Çizelge B.9 –İlin akarsuları.....	14
Çizelge B.10 - Mevcut göl, gölet ve rezervuarlar	14
Çizelge B.11 – Yeraltı suyu potansiyeli	15
Çizelge B.12 - 2020 yılı yüzey ve yeraltı sularında tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan nitrat kirliliği ile ilgili analiz sonuçları	17
Çizelge B.13 – 2020 yılı itibariyle kentsel atıksu arıtma tesislerinin durumu.....	22
Çizelge B.14 – 2020 yılı OSB, Serbest Bölgeler ve Sanayi Sitelerinde atıksu arıtma tesislerinin (AAT) durumu	23
Çizelge B.15 – 2020 yılı itibariyle münferit sanayiye ait atıksu arıtma tesisi (AAT) sayısı	23
Çizelge B.16 – 2020 yılı itibariyle arıtıldıktan sonra bertaraf edilen atıksu durumu	24
Çizelge B.17 - 2020 yılı için tespit edilen noktasal kaynaklı toprak kirliliğine ilişkin veriler.....	24
Çizelge B.18 – 2020 yılında kullanılan ticari gübre tüketiminin bitki besin maddesi bazında ve yıllık tüketim miktarları	25
Çizelge B.19 - 2020 yılında tarımda kullanılan girdilerden gübreler haricindeki diğer kimyasal maddeleri (tarımsal ilaçlar vb)	25
Çizelge B.20 - 2020 yılında topraktaki pestisit vb tarım ilacı birikimini tespit etmek amacıyla yapılmış analizin sonuçları.....	26
Çizelge C.21 - 2020 yılı için il/ilçe belediyelerince toplanan ve yerel yönetimlerce (büyükşehir belediyesi/ belediye/ birliklerce) yönetilen belediye atığı miktarı ve toplanma, taşınma ve bertaraf yöntemleri.....	28
Çizelge C.22 – 2020 yılı itibariyle hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atıkları yönetimi.....	29
Çizelge C.23 – 2020 yılında sıfır atık yönetimi kapsamında verilen eğitimler	29
Çizelge C.24 – 2020 yılı itibariyle Atık Getirme Merkezleri.....	30
Çizelge C.25 – 2020 yılında sıfır atık yönetimi kapsamında toplanan atık miktarı	30
Çizelge C.26 – 2020 yılı itibariyle sıfır atık sistemini uygulayan kurum/kuruluş sayısı	31
Çizelge C.27 – 2020 yılı itibariyle sıfır atık yönetimi kapsamındaki ekipmanlar.....	32
Çizelge C.28 – 2020 yılı itibariyle sıfır atık yönetimi kapsamında kompost üretimi bilgileri.....	32
Çizelge C.29 - Temel Seviye Sıfır Atık Belgesi almış kurum türlerine ilişkin bilgiler.....	32
Çizelge C.30 - 2019 yılı ambalaj ve ambalaj atıkları istatistik sonuçları*	33
Çizelge C.31 - 2020 yılında kayıtlı ekonomik işletme sayısı.....	33
Çizelge C.32 - 2020 yılında kayıtlı ambalaj atığı toplama ayırma tesisi sayısı.....	34
Çizelge C.33 - 2020 yılında ambalaj atığı geri kazanım tesisi sayısı	34

Çizelge C.34 – 2020 yılında Belediyelerin Ambalaj Atık Yönetim Planı (AAYP) durumu.....	34
Çizelge C.35 - 2020 yılında Atık Getirme Merkezleri ile ilgili durum	34
Çizelge C.36 - 2019 yılında atık işleme yöntemine göre atık miktarları*	35
Çizelge C.37 – 2019 yılı için atık madeni yağ geri kazanım ve bertaraf miktarları.....	36
Çizelge C.38 – Yıllar itibariyle toplanan atık akü ve pil miktarı (kg)*	36
Çizelge C.39 – 2020 yılı için atık bitkisel yağlarla ilgili veriler	37
Çizelge C.40 –2019 yılında oluşan ömrünü tamamlamış lastikler ile ilgili veriler	37
Çizelge C.41 – Yıllar itibariyle geri kazanım tesislerine ve Atık Yakma Tesislerine gönderilen toplam ÖTL miktarları (ton/yıl)	37
Çizelge C.42 –2020 yılı AEEE toplanan ve işlenen miktarlar	38
Çizelge C.43 - 2020 yılı teslim alınan ÖTA sayısı.....	38
Çizelge C.44 – 2020 yılı için sanayi tesislerinde oluşan tehlikesiz atıkların toplanma ve bertaraf edilmesi ile ilgili verileri	38
Çizelge C.45 –2019 yılı için ildeki demir ve çelik üreticileri, cüruf ve bertaraf yöntemi.....	39
Çizelge C.46 –2019 yılı termik santrallerde kullanılan kömür, oluşan cüruf ve uçucu kül miktarı.....	39
Çizelge C.47 – 2020 yılında il sınırları içinde oluşan yıllık tıbbi atık miktarı	40
Çizelge C.48 - Yıllara göre tıbbi atık miktarı.....	40
Çizelge C.49 – 2020 yılında maden zenginleştirme tesislerinden kaynaklanan atık miktarı	40
Çizelge C.50 – 2020 yılı itibariyle bulunan atık işleme tesisi sayısı.....	41
Çizelge Ç.51 – 2020 yılında BEKRA kuruluşlarının sayısı	42
Çizelge Ç.52 – 2020 yılında BEKRA bildirimleri sorgulanan kuruluş sayıları	42
Çizelge E.53 – Arazi kullanım sınıflandırması	48
Çizelge F.54 – Bakanlık merkez ve ÇŞİM tarafından 2020 yılı içerisinde alınan ÇED Olumlu ve ÇED Gerekli Değildir Kararlarının sektörel dağılımı	50
Çizelge F.55 – Bakanlık merkez ve ÇŞİM tarafından 2014-2020 yılları arasında verilen muafiyet kararlarının sektörel dağılımı	51
Çizelge F.56 – 2014-2020 yılları arasında verilen iade/iptal kararlarının sektörel dağılımı	51
Çizelge F.57 – 2020 yılında Bakanlık Merkez teşkilatı ve ÇŞİM tarafından verilen Geçici Faaliyet Belgesi ve Çevre İzni/Çevre İzni ve Lisansı Belgesi sayıları.....	51
Çizelge G.58 - 2020 yılında ÇŞİM tarafından gerçekleştirilen denetimlerin sayısı.....	53
Çizelge G.59 – 2020 yılında ÇŞİM’e gelen tüm şikâyetler ve bunların değerlendirilme durumları.....	54
Çizelge G.60 – 2020 yılında ÇŞİM tarafından uygulanan ceza miktarları ve sayısı.....	54

GRAFİKLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik A.1 - 2020 yılında Ağrı Doğubayazıt Hava Kalitesi İzleme istasyonu PM ₁₀ parametresi günlük ortalama değer grafiği*	10
Grafik A.2 - 2020 yılında Ağrı Patnos Hava Kalitesi İzleme istasyonu PM ₁₀ parametresi günlük ortalama değer grafiği*	11
Grafik A.3 - 2020 yılında Ağrı-Doğubayazıt Hava Kalitesi İzleme istasyonu SO ₂ parametresi günlük ortalama değer grafiği*	11
Grafik A.4 - 2020 yılında Ağrı-Doğubayazıt Hava Kalitesi İzleme istasyonu SO ₂ parametresi günlük ortalama değer grafiği*	12
Grafik A.5 –2020 yılında gürültü konusunda yapılan şikayetlerin dağılımı	13
Grafik B.6 - 2020 yılı belediyeler tarafından içme ve kullanma suyu şebekesi ile dağıtılmak üzere temin edilen su miktarının kaynaklara göre dağılımı	19
Grafik B.7 – 2020 yılında kanalizasyon şebekesi tesisi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam nüfusa oranı	21
Grafik C.8 – Yıllar bazında sıfır atık yönetimi kapsamında verilen eğitimlere katılan kişi sayısı.....	29
Grafik C.9 – Yıllar itibariyle sıfır atık sistemine geçen kurum/kuruluş binası sayısı	31
Grafik C.10 – Yıl bazında kayıtlı ekonomik işletme sayısı.....	33
Grafik C.11 – Atık yönetim uygulaması verilerine göre ilimizdeki tehlikeli atık yönetimi*	35
Grafik C.12 – Yıllar itibariyle ilinde atık madeni yağ toplama miktarları &	36
Grafik E.13 – 2018 yılı arazi kullanım durumuna göre arazi sınıflandırması.....	47
Grafik F.14 – 2020 yılında ÇED Olumlu Kararı alınan projelerin sektörel dağılımı	50
Grafik F.15 – 2020 yılında ÇED Gerekli Değildir Kararı alınan projelerin sektörel dağılımı.....	51
Grafik G.16 – ÇŞİM tarafından 2020 yılında gerçekleştirilen planlı ve ani çevre denetimlerinin dağılımı.....	53
Grafik G.17 – 2020 yılında ÇŞİM gelen şikâyetlerin konulara göre dağılımı	54

HARİTALAR DİZİNİ

	Sayfa
Harita A.1 – Ağrı ilinde bulunan hava kirliliği ölçüm cihazlarının yerleri	10
Harita E.2 – Ardahan-Kars-Iğdır-Ağrı ilinin Çevre Düzeni Planı.....	49

RESİMLER DİZİNİ

	Sayfa
Resim 1 - İshakpaşa Sarayı`ndan bir görüntü.....	1
Resim D.2 - Beyaz Nilüfer - <i>Nymphaea alba</i>	43
Resim D.3 - Kervançulluğu (<i>Numenius arquata</i>).....	44

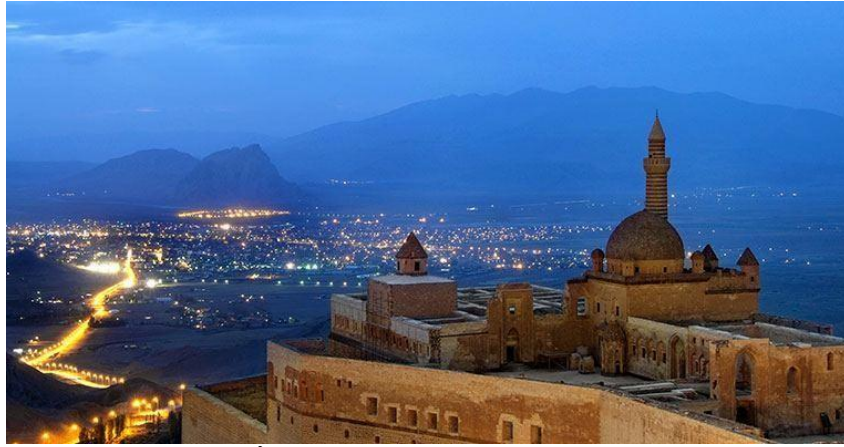
GİRİŞ

Ağrı, ülkemizin doğusundaki sınır illerinden biridir. Greenwich ölçeğine göre 39o - 40o kuzey paraleli, 42o-45o doğu meridyenleri arasında bulunmaktadır. Adını yurdumuzun en yüksek dağı olan Ağrı dağından alır. Ağrı'nın tamamı Doğu Anadolu'nun içindedir. İlin doğusunda İran (134 km.), kuzeyinde Kars (218 km) ile Iğdır (135 km), batısında Erzurum (183 km) ve Muş (262 km), güneyinde Bitlis (247 km), Van (231 km) ve İran vardır. Ağrı'nın doğu sınırı, aynı zamanda Türkiye İran arasındaki Devlet sınırının bir parçasıdır. Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Murat Havzası'nda yer alan ilin yüzölçümü 11.376 km²'dir. İlin İlçeleri Sırasıyla şöyledir:

- 1-) Doğubayazıt
- 2-) Diyadin
- 3-) Eleşkirt
- 4-) Hamur
- 5-) Patnos
- 6-) Taşlıçay
- 7-) Tutak

Türkiye İstatistik Kurumunun Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2019 yılı sonuçlarına göre Ağrı'nın nüfusu 535 bin 435 kişidir.

Doğu Anadolu Bölgesi'nin en doğu ucunda yer alan Ağrı, bölgesinin coğrafi karakterini taşır. Genel olarak dağlık bir araziye sahiptir. İl toprakları Türkiye'nin en yüksek yerlerini oluşturur. Ağrı'da Doğu Anadolu'nun en fazla kırılmış, parçalanmış ve yeni devirlere kadar devam eden, geniş bir şekilde volkanik faaliyette bulunan volkanik dağlar ve yaylalara rastlanır.



Resim 1 - İshakpaşa Sarayı'ndan bir görüntü

Ağrı'nın çevresi dağlarla kaplıdır. Batıdaki Çakmak sıradağı hariç, diğerleri İlin kuzey ve güney doğrultusunda, sıradağ halinde uzanır. Kuzeydekine Arat dağları denir ve Mirgemir, Sinek, Çift Öküz dağları bölümlerine ayrılır. Güneyde uzanan Aladağ'dır. Ayrıca tek başına yükselen Köseadağ, Ziyaret dağı, Tendürek, Büyük Ağrı ve Küçük Ağrı gibi dağlar vardır ki, bunlar sıradağlardan ayrı bir özellik gösterirler.

Ağrı ili ve çevresinin toprak yapısı, volkanik kütlelerden meydana gelmiştir. Neojen ve Dördüncü zaman volkanlarının teşekkül etmiş olanları görülür. Ağrı Dağı, Tendürek ve Köseadağ bunlara örnek teşkil eder.

İlçe merkezlerinin kuruldukları yerler (Hamur ve Tutak hariç) ova olup, bunlardan uzaklaştıkça yayla ve dağlar başlar. İlin fiziki sınırlarına göre orta kısmında ovalar yer almıştır. Doğubayazıt' ta başlayan ovalık arazi, Diyadin, Taşlıçay ve Ağrı merkez ilçede Murat nehrinin her iki yanında devam eder, Eleşkirt Düzlüğü ile Tendürek ve Tahir Dağlarının doğru bir genişleme yaparak Hamur Deresi ile güneye uzanır. Geniş düzlükler olan Tutak ve Patnos ovalarını hafif bir engebe birbirinden ayırır.

Farklı bir coğrafi yapı gösteren yer de Tendürek Dağı ve çevresindedir. Eski bir yanardağ olan Tendürek, tamamen sönmüş değildir. 1976 yılında Tendürek çevresinde deprem olmuştur. Yer yer sıcak buharlar tüten bacalar, sıcak su çıkan yerler vardır. Diyadin' de yeraltından çıkan sıcak ve madensel sular, Kaplıcalar yöresinin manzarasını değiştirmiştir.

İlin yüzölçümünün %66'sını dağlık ve engebeli arazi oluşturur. Bu dağlık yerler, sert ve volkanik kütlelerdir. Toprak yapısı; killi, tınlı ve volkanik alanlarda kükürtlü bir karakter gösterir. Eleşkirt yakınlarında derinlere inilmeden madenlere rastlanır.

İlde bulunan sarp ve engebeli dağlar, öteden beri ulaşım, haberleşme ve ilişkilerde ciddi bir engel olarak karşımıza çıkmıştır. Ağrı'da bulunan önemli geçit ve gedikler; Tahir Gediği, Eleşkirt Geçidi, Kılıç Gediği, Mızrak Gediği, Çat Geçidi, Ahtalar Gediği, İpek Geçidi, Çilli Gediği, Hamur Geçidi, Diyadin Gediği, Sınır Geçidi, Teperiz(Çetenli) Geçidi ve Serdarbulak Gediği olarak sıralanır.

Doğubayazıt, Eleşkirt-Karaköse, Tutak ve Patnos ovaları birer çöküntü havzalarıdır. İl toprakları, Diyadin' den itibaren batıya ve Murat nehrine doğru meyilli olup, ekseni, kaynakları ve yatağı burada bulunan Murat suyu vadisini meydana getirir. Bu vadi boyunca boğazların birbirinden ayrıldığı ovalar sıralanır. Doğubayazıt ve Patnos bu alanın dışında kaldığından toprak yapıları ve iklimleri kısmen farklıdır. Dağ yükseltilerinin ortaya çıkardığı yapıya göre Ağrı İli; Doğubayazıt ovası, Eleşkirt-Karaköse ovası ve Tutak-Patnos ovasından itibaren üç coğrafya bölgesine ayrılır.

Ağrı ilinde turizm imkanı sunabilecek doğal kaynaklar Diyadin İlçesindeki Kaplıcalar, Doğubayazıt İlçesinde bulunan Balıklı Göl ve Dağcılık Sporuna Yönelik olarak Ağrı Dağı ile Eleşkirt İlçesinde bulunan Kayak tesisleri sayılabilir.

Merkez İlçede; Dambat Çermiği ve Maden Suyu, Hamur İlçesinde; Selçuklulardan kalma Havaran Kalesi ve Mahmut Paşa Kümbeti, Diyadin İlçesinde; Diyadin Kaplıcaları, Kudret Köprüsü, Diyadin Kalesi, Meya Mağaraları, Tokluca Kalesi, Doğubayazıt İlçesinde; Ağrı Dağı, Balık Gölü, Meteor Çukuru, Buz Mağarası, İshak Paşa Sarayı, Doğubayazıt Kalesi, Beyazıt Eski Camii, Kızıl Ziyaret Kalesi, Eleşkirt İlçesinde; Toprakkale, Patnos İlçesinde; Patnos Kümbetleri, Aznavur Tepesi, Girik Tepe, Hamur İlçesinde; Havaren Kalesi, Hamur Kümbeti, Tutak İlçesinde; Karagöz Kilisesi görülmesi gereken çok sayıda tarihi, arkeolojik ve doğal turizm alanları içerisinde yer almaktadır. İlimizde yetiştirilen ürün sayısı sınırlı olup, ekilebilir tarım arazilerinin çoğunluğu kuru tarım arazileridir. Şekerpancarı, ilimizde üretimi yapılan tek endüstri bitkisi olarak göze çarpmaktadır.

Müdürlüğümüz bünyesinde dokuz şube bulunmakta olup, 64 personel görev yapmaktadır.
Personel dağılımları;

-ÇED ve Çevre Hizmetleri Şube Müdürlüğü 3 personel şeklindedir. Ayrıca 1 Şube Müdürü görev yapmaktadır.

A. HAVA

A.1. Hava Kalitesi

Modern yaşamın getirdiği şehirleşmenin bir sonucu olan hava kirliliği, yerel ve bölgesel olduğu kadar küresel ölçekte de etki alanına sahiptir. Hava kirliliğinin insan sağlığına önemli etkileri olması sebebiyle, hava kalitesi konusuna tüm dünyada büyük önem verilmektedir. Hava kirliliği problemlerini çözmek ve strateji belirlemek için, bilimsel topluluk ve ilgili otoritenin her ikisi de atmosferik kirlenici konsantrasyonlarını izlemek ve analiz etmek konusuna odaklanmışlardır (Kyrkilis vd, 2007). Otoritelerin hava kalitesinin korunması ve iyileştirilmesi konusunda sorumluluklarının yanı sıra, halk sağlığını doğrudan etki eden bir konu olması sebebiyle, kamuoyuna iletişim araçları vasıtasıyla hava kirliliği güncel bilgilerini sunması da sorumlulukları arasındadır.

Ülkemizde dış ortam hava kalitesine ilişkin parametrelerin yönetimi Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği gereğince gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda, 2020 yılı itibarıyla geçerli olan hava kalitesi limit değerlerine ilişkin bilgi Çizelge A.1'te verilmektedir.

Ancak farklı kirlenicilere ait ölçümleri anlamak bu konuda çalışan bir bilim insanı için mümkün olsa bile genel halk ve yerel otoriteler için oldukça zor olmaktadır. Bu sebeple, hava kirliliğinin/hava kalitesinin durumunu kamuoyuna açıklarken halkın kolayca anlayabileceği bir sınıflama sistemi kullanılmaktadır. Tüm dünyada yaygın olarak kullanılan, Hava Kalitesi İndeksi (HKİ) denilen bu sınıflama sistemi ile havadaki kirlenicilerin konsantrasyonlarına göre hava kalitesi için iyi, orta, kötü, tehlikeli vb şeklinde derecelendirme yapılmaktadır. Dünyanın pek çok ülkesinde indeks hesaplanmasında kullanılan yöntem ve kriterler, kendi ülkelerinde uygulanan hava kalitesi standartlarına uygun şekilde oluşturulmuştur.

Bir ulusun hava kalitesinin iyileştirilmesi konusundaki başarısı, yerel ve ulusal hava kirliliği sorunları ve kirlilik azaltmadaki gelişmeler konusunda doğru ve iyi bilgilendirilmiş vatandaşların desteğine bağlıdır (Sharma vd, 2003a). Bir bölgedeki kirlenici seviyelerini anlamak için uygun bir aracın geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu araç, vatandaşın hava kirliliği seviyesi hakkında doğru ve anlaşılabilir şekilde bilgi sağlarken, aynı zamanda ilgili otoritelerin toplum sağlığını korumak için önlem almaları konusunda kullanılabilir olmalıdır (Kyrkilis vd, 2007).

Bu amaçla, geliştirilen standart değerler, gerek uyarıcı ve anlaşılabilir olması gerekse de kullanımı açısından yaygın olarak bir indekse çevrilerek sunulabilmektedir. Belli bir bölgedeki hava kalitesinin karakterize edilmesi için ülkelerin kendi sınır değerlerine göre dönüştürdükleri ve kirlilik sınıflandırılmasının yapıldığı bu indekse Hava Kalitesi İndeksi (HKİ) (Air Quality Index/AQI) adı verilmektedir. İndeks belirli kategorilerde farklı tanım ve renkler kullanılarak ifade edilmekte ve ölçümü yapılan her kirlenici için ayrı ayrı düzenlenmektedir (Yavuz, 2010).

Ulusal Hava Kalitesi İndeksi, ulusal mevzuatımız ve sınır değerlerimize uygun olarak oluşturulmuştur. 5 temel kirlenici için hava kalitesi indeksi hesaplanmaktadır. Bunlar; partikül maddeler (PM₁₀), karbon monoksit (CO), kükürt dioksit (SO₂), azot dioksit (NO₂) ve ozon (O₃) dur.

Çizelge A.1 – Hava kalitesi değerlendirme ve yönetiminde limit değerlerinde kademeli azaltım ve uyarı eşikleri

KİRLLETİCİ	ORTALAMA SÜRE	LİMİT DEĞER		UYARI EŞİĞİ
		2019 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	2020 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	
SO ₂	saatlik -insan sağlığının korunması için-	350	350	500 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (hava kalitesinin temsili bölgelerinde bütün bir “bölge” veya “alt bölge”de veya en azından 100 km ² 'de – hangisi küçükse- üç ardışık saatte ölçülür)
	24 saatlik -insan sağlığının korunması için-	125	125	
	yıllık ve kış dönemi (1 Ekim'den 31 Mart'a kadar) -insan sağlığının korunması için-	20	20	
NO ₂	saatlik -insan sağlığının korunması için-	250	240	400 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (hava kalitesinin temsili bölgelerinde bütün bir “bölge” veya “alt bölge”de veya en azından 100 km ² 'de – hangisi küçükse- üç ardışık saatte ölçülür)
	yıllık -insan sağlığının korunması için-	40	40	
NO _x	yıllık -vegetasyonun korunması için-	30	30	----
PM ₁₀	24 saatlik -insan sağlığının korunması için-	50	50	----
	yıllık -insan sağlığının korunması için-	40	40	
Pb	yıllık -insan sağlığının korunması için-	0,5	0,5	----
BENZEN	yıllık -insan sağlığının korunması için-	7	6	----
CO	maksimum günlük 8 saatlik ortalama -insan sağlığının korunması için-	10.000	10.000	----

(Kaynak: Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği)

Hava kalitesine ilişkin hava kalite indeksi karşılaştırması da Çizelge A.2’ de verilmektedir.

Çizelge A.2 - Ulusal hava kalite indeksi kesme noktaları

İndeks	HKİ	SO ₂ [µg/m ³]	NO ₂ [µg/m ³]	CO [µg/m ³]	O ₃ [µg/m ³]	PM10 [µg/m ³]
		1 Sa. Ort.	1 Sa. Ort.	8 Sa. Ort.	8 Sa. Ort.	24 Sa. Ort.
İyi	0 – 50	0-100	0-100	0-5.500	0-120 ^L	0-50
Orta	51 – 100	101-250	101-200	5.501-10.000	121-160	51-100
Hassas	101 – 150	251-500	201-500	10.001-16.000 ^L	161-180 ^B	101-260
Sağlıksız	151 – 200	501-850	501-1.000	16.001-24.000	181-240 ^U	261-400
Kötü	201 – 300	851-1.100	1.001-2.000	24.001-32.000	241-700	401-520
Tehlikeli	301 – 500	>1.101	>2.001	>32.001	>701	>521

L: Limit Değer

B: Bilgi Eşiği

U: Uyarı Eşiği

Çizelge A.3 - Ulusal hava kalitesi indeksi

Hava Kalitesi İndeksi (AQI) Değerler	Sağlık Endişe Seviyeleri	Renkler	Anlamı
Hava Kalitesi İndeksi aralığında bu	..hava kalitesi koşulları..	..bu renkler ile sembolize edilir..	..ve renkler bu anlama gelir.
0 - 50	İyi	Yeşil	Hava kalitesi memnun edici ve hava kirliliği az riskli veya hiç risk teşkil etmiyor.
51 - 100	Orta	Sarı	Hava kalitesi uygun fakat alışılmadık şekilde hava kirliliğine hassas olan çok az sayıdaki insanlar için bazı kirleticiler açısından orta düzeyde sağlık endişesi oluşabilir.
101- 150	Hassas	Turuncu	Hassas gruplar için sağlık etkileri oluşabilir. Genel olarak kamunun etkilenmesi olası değildir.
151 - 200	Sağlıksız	Kırmızı	Herkes sağlık etkileri yaşamaya başlayabilir, hassas gruplar için ciddi sağlık etkileri söz konusu olabilir.
201 - 300	Kötü	Mor	Sağlık açısından acil durum oluşturabilir. Nüfusun tamamının etkilenme olasılığı yüksektir.
301 - 500	Tehlikeli	Kahverengi	Sağlık alarmı: Herkes daha ciddi sağlık etkileri ile karşılaşabilir.

Çizelge A.4 –2020 yılı itibariyle sürekli emisyon ölçüm sistemleri (AÇŞİM, 2020)

SEKTÖR	TESİS SAYISI	BACA SAYISI
Ağaç İşleme Tesisleri		
Asit Üretim Tesisleri		
Atık Geri Kazanım ve Bertaraf Tesisleri		
Cam Üretim Fabrikaları		
Çimento	1	1
Demir - Çelik ve Metalurji Fabrikaları		
Doğalgaz Çevrim ve Termik Santraller		
Gıda Fabrikaları		
Gübre Fabrikaları		
Kağıt Fabrikaları		
Kimya Fabrikaları		
Kireç Fabrikaları		
Lastik Üretim Tesisleri		
Otomotiv		
Petrol ve Petrokimya Tesisleri		
Şeker Fabrikaları		
Tekstil Fabrikaları		
TOPLAM	1	1

A.2. Hava Kalitesi Üzerine Etki Eden Kirleticiler

Hava kirliliği, doğrudan veya dolaylı olarak insan sağlığını etkileyerek yaşam kalitesini düşürmektedir. Günümüzde hava kirliliği nedeniyle yerel, bölgesel ve küresel sorunlar yaygın olarak yaşanmaktadır.

Yoğun şehirleşme, şehirlerin yanlış yerleşmesi, motorlu taşıt sayısının artması, düzensiz sanayileşme, kalitesiz yakıt kullanımı, topoğrafik ve meteorolojik şartlar gibi nedenlerden dolayı büyük şehirlerimizde özellikle kış mevsiminde hava kirliliği yaşanabilmektedir.

Bir bölgede hava kalitesini ölçmek, o bölgede yaşayan insanların nasıl bir hava teneffüs ettiğinin bilinmesi açısından çok büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, önemli bir nokta da, bir bölgede meydana gelen hava kirliliğinin sadece o bölgede görülmeyip meteorolojik olaylara bağlı olarak yayılım göstermesi ve küresel problemlere de (küresel ısınma, asit yağmurları, vb) sebep olmasıdır.

Renksiz bir gaz olan kükürtdioksit (SO₂), atmosfere ulaştıktan sonra sülfat ve sülfürik asit olarak oksitlenir. Diğer kirleticiler ile birlikte büyük mesafeler üzerinden taşınabilecek damlalar veya katı partiküller oluşturur. SO₂ ve oksidasyon ürünleri kuru ve nemli depozisyonlar (asitli yağmur) sayesinde atmosferden uzaklaştırılır.

Azot Oksitler (NO_x), Azot monoksit (NO) ve azot dioksit (NO_2), toplamı azot oksitleri (NO_x) oluşturur. Azot oksitler genellikle (%90 durumda) NO olarak dışarı verilir. NO ve NO_2 ' nin ozon veya radikallerle (OH veya HO_2 gibi) reaksiyonu sonucunda oluşur. İnsan sağlığını en çok etkileyen azot oksit türü olması itibari ile NO_2 kentsel bölgelerdeki en önemli hava kirleticilerinden biridir. Azot oksit (NO_x) emisyonları insanların yarattığı kaynaklardan oluşmaktadır. Ana kaynakların başında kara, hava ve deniz trafiğindeki araçlar ve endüstriyel tesislerdeki yakma kazanları gelmektedir.

İnsan sağlığına etkileri açısından, sağlıklı insanların çok yüksek NO_2 derişimlerine kısa süre dahi maruz kalmaları, şiddetli akciğer tahribatlarına yol açabilir. Kronik akciğer rahatsızlığı olan kişilerin ise bu derişimlere maruz kalmaları, akciğerde kısa vadede fonksiyon bozukluklarına yol açabilir. NO_2 derişimine uzun süre maruz kalınması durumunda ise buna bağlı olarak solunum yolu rahatsızlıklarının ciddi oranda arttığı gözlenmektedir.

Toz Partikül Madde (PM_{10}), partikül madde terimi, havada bulunan katı partikülleri ifade eder. Bu partiküllerin tek tip bir kimyasal bileşimi yoktur. Katı partiküller insan faaliyetleri sonucu ve doğal kaynaklardan, doğrudan atmosfere karışırlar. Atmosferde diğer kirleticiler ile reaksiyona girerek PM 'yi oluştururlar ve atmosfere verilirler. (PM_{10} -10 μm 'nin altında bir aerodinamik çapa sahiptir) 2,5 μm 'ye kadar olan partikülleri kapsayacak yasal düzenlemeler konusunda çalışmalar devam etmektedir. PM_{10} için gösterilebilecek en büyük doğal kaynak yollardan kalkan tozlardır. Diğer önemli kaynaklar ise trafik, kömür ve maden ocakları, inşaat alanları ve taş ocaklarıdır. Sağlık etkileri açısından, PM_{10} solunum sisteminde birikebilir ve çeşitli sağlık etkilerine sebep olabilir. Astım gibi solunum rahatsızlıklarını kötüleştirebilir, erken ölümü de içeren çeşitli ciddi sağlık etkilerine sebep olur. Astım, kronik tıkayıcı akciğer ve kalp hastalığı gibi kalp veya akciğer hastalığı olan kişiler PM_{10} 'a maruz kaldığında sağlık durumları kötüleşebilir. Yaşlılar ve çocuklar, PM_{10} maruziyetine karşı hassastır. PM_{10} yardımıyla toz içerisindeki mevcut diğer kirleticiler akciğerlerin derinlerine kadar inebilir. İnce partiküllerin büyük bir kısmı akciğerlerdeki alveollere kadar ulaşabilir. Buradan da kurşun gibi zehirli maddeler %100 olarak kana geçebilir.

Karbonmonoksit (CO), kokusuz ve renksiz bir gazdır. Yakıtların yapısındaki karbonun tam yanmaması sonucu oluşur. CO derişimleri, tipik olarak soğuk mevsimlerde en yüksek değere ulaşır. Soğuk mevsimlerde çok yüksek değerlere ulaşılmasının bir sebebi de enverziyon durumudur. CO'nin global arka plan konsantrasyonu 0.06 ve 0.17 mg/m^3 arasında bulunur. 2000/69/EC sayılı AB direktifinde CO ile ilgili sınır değerler tespit edilmiştir.

Enverziyon, sıcak havanın soğuk havanın üzerinde bulunarak, havanın dikey olarak birbiriyle karışmasının engellenmesi durumudur. Kirlilik böylece yer seviyesine yakın soğuk hava tabakasının içerisinde toplanır.

CO'in ana kaynağı trafik ve trafikteki sıkışıklıktır. Sağlık etkileri, akciğer yolu ile kan dolaşımına girerek, kimyasal olarak hemoglobinle bağlanır. Kandaki bu madde, oksijeni hücrelere taşır. Bu yolla, CO organ ve dokulara ulaşan oksijen miktarını azaltır. Sağlıklı kişilerde, daha yüksek seviyelerdeki CO'e maruz kalmak, algılama ve gözün görme gücünü etkileyebilir. Hafif ve daha ağır kalp ve solunum sistemi hastalığı olan kişiler ve henüz doğmamış ve yeni doğmuş bebekler, CO kirliliğine karşı en riskli grubu oluşturur.

Kurşun (Pb), doğada metal olarak bulunmaz. Kurşun gürültü, ışın ve vibrasyonlara karşı iyi bir koruyucudur ve hava yoluyla taşınır. Kurşun, maden ocakları ve bakır ve tunç (Cu+Sn) alaşımı

işlenmesi, kurşun içeren ürünlerin geriye dönüştürülmesi ve kurşunlu petrolün yakılmasıyla çevreye yayılır. Kurşun içeren benzin ilavesi ürünlerinin de kullanılması, atmosferdeki kurşun oranını yükseltir.

Ozon (O₃), kokusuz renksiz ve 3 oksijen atomundan oluşan bir gazdır. Ozon kirliliği, özellikle yaz mevsiminde güneşli havalarda ve yüksek sıcaklıkta oluşur (NO₂ + güneş ışınları = NO + O => O + O₂ = O₃). Ozon üretimi uçucu organik bileşikler (VOC) ve karbon monoksit sayesinde hızlandırılır veya güçlendirilir. Ozonun oluşması için en önemli öncü bileşimler NO_x (Azot oksitler) ve VOC'dır. Yüksek güneş ışınlarının etkisiyle ozon derişimi Akdeniz ülkelerinde Kuzey-Avrupa ülkelerinden daha yüksektir. Sebebi ise güneş ışınlarının ozon'un fotokimyasal oluşumundaki fonksiyonundan kaynaklanmasıdır.

Diğer kirleticilere kıyasla ozon doğrudan ortam havasına karışmaz. Yeryüzüne yakın seviyede ozon karmaşık kimyasal reaksiyonlar yoluyla oluşur. Bu reaksiyonlara NO_x, metan, CO ve VOC'ler (etan (C₂H₆), etilen (C₂H₄), propan (C₃H₈), benzen (C₆H₆), toluen (C₆H₅), xilen (C₆H₄) gibi kimyasal maddelerde eklenir. Ozon çok güçlü bir oksidasyon maddesidir. Birçok biyolojik madde ile etkileşimde bulunur. Tüm solunum sistemine zarar verebilir. Ozonun zararlı etkisi derişim oranına ve ozona maruziyet süresine bağlıdır. Çocuklar büyük bir risk grubunu oluşturur. Diğer gruplar arasında öğlen saatlerinde dışarıda fiziksel aktivitede bulunanlar, astım hastaları, akciğer hastaları ve yaşlılar bulunur.

Çizelge A.5 – 2020 yılında kullanılan yakıt türleri ve miktarları (AÇŞİM, 2020)

		Katı Yakıt			Doğalgaz		Motorin		Fuel Oil	
		Kullanım Yeri	Cinsi	Tüketim Miktarı (ton)	Kullanım Yeri	Tüketim Miktarı (sm ³)	Kullanım Yeri	Tüketim Miktarı (sm ³)	Kullanım Yeri	Tüketim Miktarı (kg)
Sanayi	Arkoz Madencilik	Döner Fırın	İthal Kömür	72109,81			Döner Fırın	19,900		
		Döner Fırın	Yerli Kömür	11707,09						
	Ağrı Ahmedi Hani Havalimanı				Terminal	11.400			İdari binalar, lojmanlar, radar (toplam)	530,937,000
		Tüketim Miktarı (ton)			Tüketim Miktarı (sm ³)				Tüketim Miktarı (m ³)	
	Ağrı SYDV	Yerli Linyit Kömür 16075,500								
Konut	Arkoz Madencilik (İdari, İşletme Binası, Yemekhane, Personel Yatakhane)	69,65								
	AKSA Ağrı Doğalgaz Dağıtım A.Ş.					18.851.026,73				

İlde verilen egzoz gazı emisyon ölçüm yetki belgesi ve egzoz gazı emisyon ölçümü yaptıran araçlara ilişkin bilgiler aşağıdadır.

Çizelge A.6 - 2020 yılındaki araç sayısı ve egzoz ölçümü yaptıran araç sayısı (AÇŞİM, 2020)

Egzoz Gazı Emisyon Ölçüm Yetki Belgesi Düzenlenen Firma Sayısı	İldeki Toplam Araç Sayısı	Egzoz Ölçümü Yaptıran Araç Sayısı
6	31.146	22.957

A.3. Hava Kalitesinin Kontrolü Konusundaki Çalışmalar

İlde hava kalitesinin kontrolü hususunda Mahalli Çevre Kurulu toplantısı yapılmış, alınan kararlar(kaçak kömürlerin önüne geçilmesi, kullanılan kömür değerlerinin Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği'nde yer alan değerlere uygun olması, yakma teknikleri, ateşleyici belgesinin verilmesinin yaygınlaştırılması) doğrultusunda çalışmalar yapılmıştır.

A.3.1. Temiz Hava Eylem Planları

İlimizde Temiz Hava Eylem Planı kapsamında yapılan çalışmalar şunlardır;

- Uygunluk Belgesi alan firmalardan belirli aralıklarla kömür numunesi alınması,
- Sosyal Yardımlaşma Vakıfları tarafından dağıtılan kömürlerden düzenli olarak numune alınması,
- Katı Yakıt Satıcısı Kayıt belgesi almayan firmalarla ilgili olarak belirli aralıklarla denetimler yapılıyor, belgesiz satış yapan firmaların tespit edilmesi durumunda gerekli idari yaptırım uygulanacaktır.
- “Çevre Kanununca Alınması Gereken İzin ve Lisanslar Hakkında Yönetmelik” kapsamına giren tesislere “Çevre İzni” vermek amacıyla denetimler yapılmakta olup, tüm bu tesislerden kaynaklı sanayi emisyonlarının kontrol altına alınması amaçlanmaktadır.
- Egzoz gazı ölçüm yetkisi almış olan firmalar denetlenerek, ölçüm cihazlarının kalibrasyonunun düzenli yapılıp yapılmadığı, ölçümlerin istenilen düzende yapılıp yapılmadığı kontrol edilmektedir,
- Egzoz ölçüm yetkisi verilen kuruluşların, egzoz ölçümlerini standartlara uygun yapıp yapmadıkları rutin yapılan denetimlerle kontrol edilmektedir,
- Sosyal Yardımlaşma Vakıfları tarafından standartlara uygun olmayan kömürlerin dağıtılmaması için önlem alınması ile ilgili bilgilendirme yapılmaktadır.
- Yol kenarları ve orta refüjler bitki örtüsü ile donatılarak yeşil alanlar arttırılmaktadır.
- Ağaçlandırma çalışmaları yapılmaktadır,

A.4. Ölçüm İstasyonları

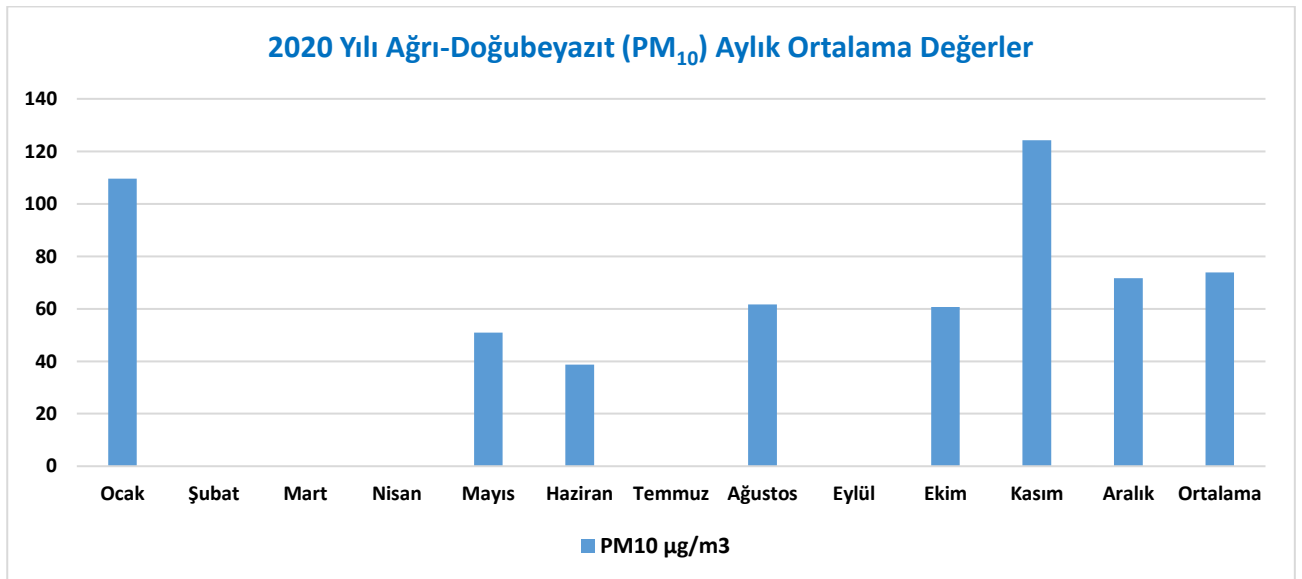


Harita A.1 – Ağrı ilinde bulunan hava kirliliği ölçüm cihazlarının yerleri

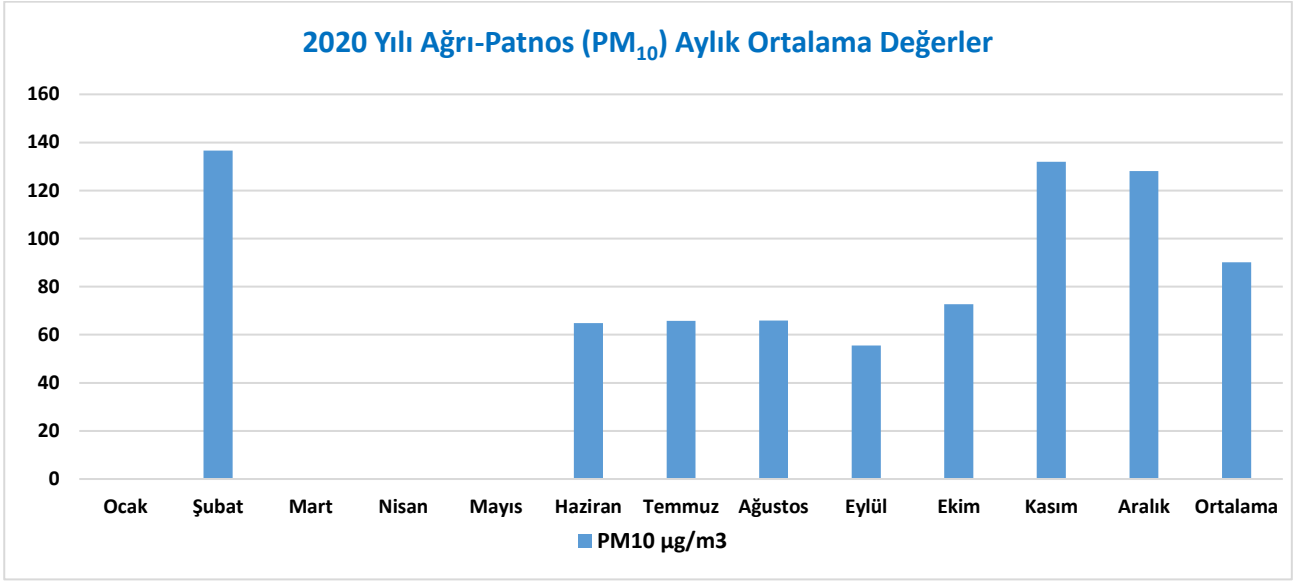
Çizelge A.7 - 2020 yılında hava kalitesi ölçüm istasyon yerleri ve ölçülen parametreler

İSTASYON YERLERİ	HAVA KİRLİTİCİLERİ						
	SO ₂	NO _x	NO ₂	O ₃	CO	PM	NO
Merkez	X	X	X	X	-	X	X
Doğubayazıt	X	X	X	X	X	X	X
Patnos	X	-	-	X	X	X	-

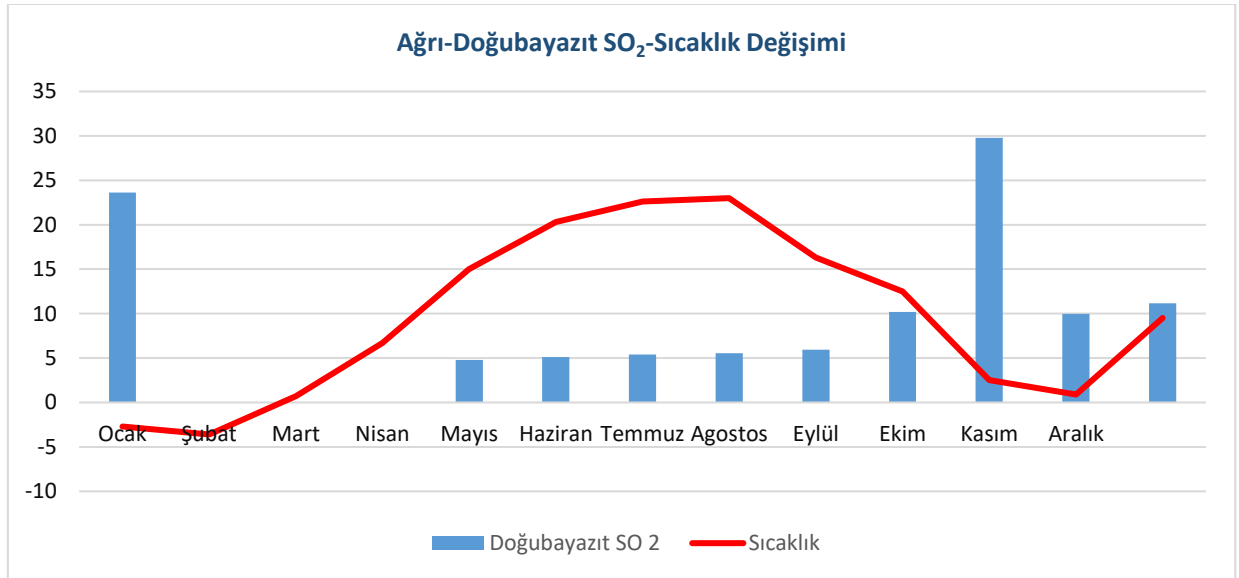
(havaizleme.gov.tr, 2020)

Grafik A.1 - 2020 yılında Ağrı Doğubayazıt Hava Kalitesi İzleme istasyonu PM₁₀ parametresi günlük ortalama değer grafiği*

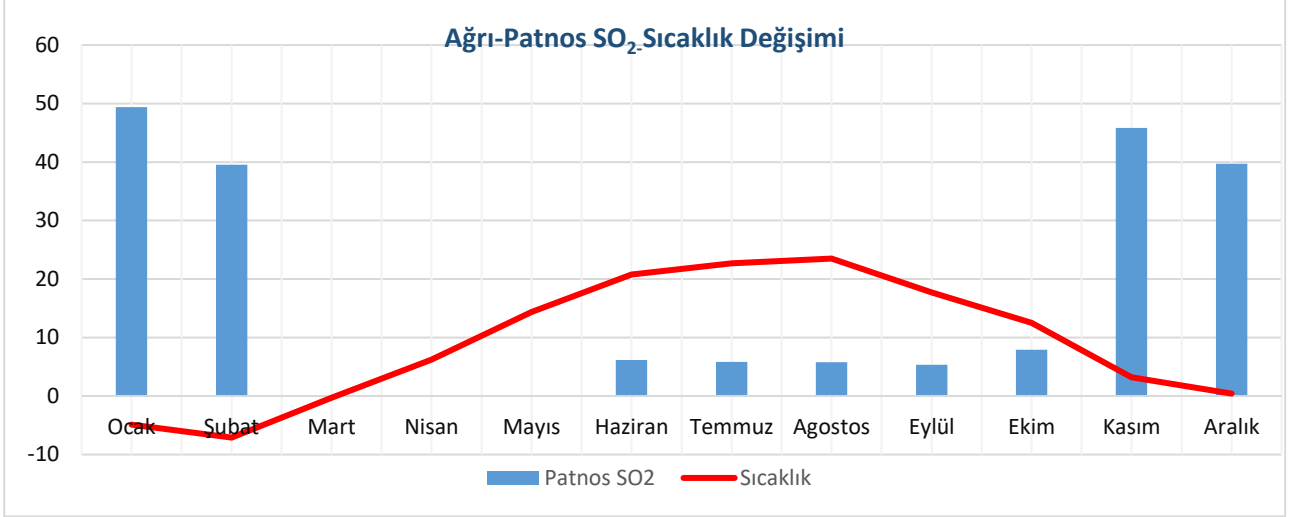
(havaizleme.gov.tr, 2020)



Grafik A.2 - 2020 yılında Ağrı Patnos Hava Kalitesi İzleme istasyonu PM₁₀ parametresi günlük ortalama değer grafiği*
(havaizleme.gov.tr, 2020)



Grafik A.3 - 2020 yılında Ağrı-Doğubayazıt Hava Kalitesi İzleme istasyonu SO₂ parametresi günlük ortalama değer grafiği*
(havaizleme.gov.tr, 2020)



Grafik A.4. - 2020 yılında Ağrı-Doğubayazıt Hava Kalitesi İzleme istasyonu SO₂ parametresi günlük ortalama değer grafiği*
(havaizleme.gov.tr, 2020)

Çizelge 8 - 2020 yılı hava kalitesi parametreleri aylık ortalama değerleri ve sınır değer aşıldığı gün sayıları (µg/m³; CO: mg/m³)
(havaizleme.gov.tr, yıl)

İSTASYON ADI	SO ₂	AGS*	PM10	AGS*	CO	AGS*	NO	AGS*	NO ₂	AGS*	NO _x	AGS*	OZON	AGS*
Ocak														
Şubat														
Mart														
Nisan														
Mayıs														
Haziran														
Temmuz														
Ağustos														
Eylül														
Ekim														
Kasım														
Aralık														

*AGS: Sınır değerini aşıldığı gün sayısı

01 Ocak 2020 – 31 Aralık 2020 arasında başta merkez istasyonu olmak üzere ölçüm cihazlarının uzun süreli arızalanmasından kaynaklı olarak ölçüm verileri eksiksiz bir şekilde alınamamıştır.

A.5. Gürültü

İlimizde sanayi gelişmediğinden ve maden ocaklarının ise şehir dışında kalmasından dolayı sanayi kaynaklı gürültü şikayetleri çok az olmaktadır. Gürültü şikayetleri genel olarak eğlence mekanlarından gelmektedir.



Grafik A.5 –2020 yılında gürültü konusunda yapılan şikayetlerin dağılımı
(AÇŞİM, 2020)

A.6. İklim Değişikliği Eylem Planı Çerçevesinde Yapılan Çalışmalar

İklim Değişikliği Eylem Planı kapsamında İl Müdürlüğümüzce denetimlerimiz devam etmektedir. Ayrıca doğalgazın Ağrı ilinde yaygınlaşması için çalışmalar yürütülmektedir.

A.7. Sonuç ve Değerlendirme

İlimizde kışın uzun ve sert geçmesi, ısınma amaçlı yakıt tüketiminin fazla olması özellikle ısınma amaçlı yakıt tüketiminden kaynaklanan hava kirliliğine neden olmaktadır. Bu bağlamda 2017 yılında yapılan denetimlerin sayısı arttırılarak kalitesiz yakıt kullanımı ve ateşçilerin eğitimsiz olması gibi sorunların önüne geçilmiştir. İlimizde doğalgaz çalışmaları başlatılmış olup yaygınlaşması için çalışmalar yapılmaktadır. Mahalli Çevre Kurulu toplantılarında alınan kararlarla halk bilgilendirilerek doğalgaza geçilmesi konusunda bilinçlendirilmiştir.

Kaynaklar

Ağrı Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
AKSA Ağrı Doğalgaz Dağıtım A.Ş

B. SU VE SU KAYNAKLARI

B.1. İlin Su Kaynakları ve Potansiyeli

B.1.1. Yüzeysel Sular

B.1.1.1. Akarsular

İlimizin en önemli akarsuyu Murat nehridir. Tendürek Dağı eteklerinden doğar, Hamur vadisinde Şeryan ve Tatlı su ile birleşir. Muş ve Bingöl illerinde Keban yakınlarında Fırat nehri ile birleşir. Şeryan, Karasu, Taşlıçay ve Göl çay ilin diğer önemli akarsularıdır.

İl topraklarında ırmağa katılan başlıca kollar: Şeryan deresi, Eleşkirt deresi, Kopuz dere, Ahmetbey deresi, Küpkıran çayı ve Mandalık çayıdır. Mevcut su kaynakları enerji eldesine yönelik olarak değerlendirilmemektedir.

Çizelge B.9 –İlin akarsuları

(D.S.İ 8. Bölge Müdürlüğü, 2020)

AKARSU İSMİ	Toplam Uzunluğu (km)	İl Sınırları İçindeki Uzunluğu (km)	Debisi (m ³ /sn)	Kolu Olduğu Akarsu	Kullanım Amacı
Murat Nehri	722	221	64	Fırat Nehri	
Aras Nehri	1.072	112	3,1	Aras Nehri	

B.1.1.2. Doğal Göller, Göletler ve Rezervuarlar

Ağrı İlinde işletmede gölet mevcut değildir. 2 adet baraj ve 1 adet doğal göl mevcuttur.

Çizelge B.10 - Mevcut göl, gölet ve rezervuarlar

(D.S.İ 8. Bölge Müdürlüğü, 2020)

Göletin Adı	Tipi	Göl hacmi, m ³	Sulama Alanı (net), ha	Çekilen Su Miktarı, (m ³)	Kullanım Amacı
Patnos Barajı	Baraj	32.258.000	4.600	Tespit Edilemedi.	Sulama + İçme Suyu (Tamamlanmadı)
Yazıcı Barajı	Baraj	195.938.000	1.716	Tespit Edilemedi.	Sulama + İçme Suyu
Doğubayazıt – Balık gölü Sulaması	Doğal Göl	770.340.000	1.160	Tespit Edilemedi.	Sulamaya Açılmamıştır.

B.1.2. Yeraltı Suları

Ağrı İli Merkez, Eleşkirt, Tutak, Doğubayazıt Ovalarında yeraltı suyu içme-kullanma, sanayi ve sulamada kullanılmaktadır. Bu bölgede kullanılan yeraltı suyunun dağılımı şu şekildedir;

Çizelge B.11 – Yeraltı suyu potansiyeli
(D.S.İ 8. Bölge Müdürlüğü, 2020)

Kaynağın İsmi	Rezerv ($\text{hm}^3/\text{yıl}$)	Çekilen ($\text{hm}^3/\text{yıl}$)
Ağrı Merkez-Eleşkirt	27	22,08
Doğubayazıt	102,97	8,71

B.1.2.1. Yeraltı Su Seviyeleri

Ağrı-Eleşkirt Ovasındaki Yer Altı Suları:

a-)Sığ Kuyular:

Ağrı – Eleşkirt Ovasında özellikle artezyen sınırı çevresindeki köylerde ve güneyde Karasu, Keçigüden, Taştekte, Konuktepe, Çukurçayır ve Ağılbaşı köylerinde görülmektedir. Bunların derinlikleri 10 – 12 m arasında değişen statik seviyelerinin 1 – 7 metreler arasında olduğu saptanan 20 adet çakma kuyulardır. Güneydeki su kuyularının, su kaliteleri bozuktur. Halk bu kuyulardan içme, kullanma ve hayvanların sulandırılmasında yararlanmaktadır.

b-)Su Sondaj Kuyuları:

Ağrı – Eleşkirt Ovasında 1961 –1974 yılları arasında 21 adet içme ve 40 adet araştırma olmak üzere, toplam 61 adet su sondaj kuyusu açılmıştır. Sondaj kuyusu derinlikleri 10- 324 m arasında olup, statik seviyeleri 10 ile 34,3 arasında değişmektedir. Ovada özellikle Eleşkirt yönünde Çürük, Güvence, Keçigüden, Bağrıpek, Danatepe, Mollaosman, Yolugüzel, Köle köyü ile Yurtpınar da ki su sondaj kuyuları artezyendir. Bu kuyuların debileri 0,5 – 45 lt/sn arasında değişmektedir. Bu kuyuların çoğunluğu Kuvaterner'in killi, kumlu, çakıllı seviyeleri ile pliyosenin kil kum ve çakıl depozitlerinden oluşan çökeller ve miyosen çökelleri içerisinde açılmıştır. Debileri ise 0,44 – 65 lt/sn arasında değişmektedir.

Ovadaki Akiferler:

a-) Yeraltı Suyu Taşıyan Formasyonların Yayılışları, Derinlik ve Kalınlıkları:

Ovada yeraltı suyu taşıyan başlıca formasyonlar, yaklaşık 50 m kalınlığındaki Kuvaterner yaşlı alüvyonal çökeller ile 150 m kalınlığındaki Pliyosene ait kumlu ve çakıllı seviyelerdedir. Ayrıca Miyosenin yaklaşık 100 – 200 m kalınlığına sahip taf ve aglomeralar da yeraltı suyu ihtiva etmektedir. Kuvaterner yaşlı birim, Pliyosen yaşlı birimler ile benzer litoloji ve aynı hidrolik sistem içerisinde oluşu nedeni ile, Pliyosen akiferin bir devamı olarak kabul edilmektedir. Miyosenin tuf ve çakıl seviyelerinin akifer özelliğine sahip olmasına rağmen, bu birimdeki su kalitesi sulama suyu niteliği taşımaktadır.

b-) Yeraltı Suyu Taşıyan Tabakaların Hidrolik Özellikleri:

Ovadaki akiferlerin müşterek transmissibilite kat sayıları 200 – 1.250 $\text{m}^3/\text{gün}/\text{m}$ arasında değişmektedir. Transmissibilite değeri, ovanın güneyinde büyüktür. Bu kısımlardan

uzaklaşıldığında azalır. Ortalama sahasal transmissibilite değeri, 500 m³/gün/m civarında değişmektedir.

Kuyuların özellikle özgül debi değerleri 1–3 ile 5 lt/sn/m arasındadır. Bu değerlerin akiferin kalınlaşması nedeni ile ova güneyine doğru fazlalaştığı görülmektedir (0,8–14 lt/sn/m).

c-) Ovadaki Yeraltı Suyu Seviyesi ve Akım Yönü:

Ovada, sondaj kuyularının açıldığı alan içinde, su tablası kotu en yüksek 1.810 m ile Eleşkirt ilçesinin batısındadır. Su tablasının kotu doğuya doğru düşmektedir. Karaköse Yolugüzel arasında basınçlı su kotu 1.630 m dir. Bu durumda ovadaki yeraltı suyu genel akış yönü batıdan doğuya ve kuzeyden güneye doğrudur. Ortalama hidrolik eğim ise 1/200 dür.

Ovanın Beslenme ve Boşalımı:

Ovadaki yeraltı suyunun yıllık beslenimi, iki şekilde gerçekleşmektedir. Birincisi, akifere ova yüzeyinden yağıştan süzülme ile ikincisi de, yüzeysel akıştan süzülmeyledir.

Ovadaki yeraltı suyu yıllık boşalımı, akarsuya boşalım, yeraltından dışa akış ve suni boşalım yollarıyla olmaktadır.

Yeraltı Su Seviyeleri

Ovadaki Yeraltı Suyu Seviyesi ve Akım Yönü:

Ovada, sondaj kuyularının açıldığı alan içinde, su tablası kotu en yüksek 1.810 m ile Eleşkirt ilçesinin batısındadır. Su tablasının kotu doğuya doğru düşmektedir. Karaköse Yolugüzel arasında basınçlı su kotu 1.630 m'dir. Bu durumda ovadaki yeraltı suyu genel akış yönü batıdan doğuya ve kuzeyden güneye doğrudur. Ortalama hidrolik eğim ise 1/200'dür.

B.2. Su Kaynaklarının Kalitesi

Çizelge B.12 - 2020 yılı yüzey ve yeraltı sularında tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan nitrat kirliliği ile ilgili analiz sonuçları
(D.S.İ 8. Bölge Müdürlüğü, 2020)

Su Kaynağının Cinsi (Yüze y/Yer altı)	Adı	Kullanım amacı ve kullanılan miktar				Analiz Yapılan İstasyonun				
		İçme ve kullan ma suyu	Enerji üretimi	Sulama suyu	Endüstriyel su temini	Akım gözlem istasyonu kodu	Analiz sonuçları SKKY (Tablo -1)	Yeri (ilçe, Köy, Mevkii)	Koordinatları (YAS için)	Yıllık Ortalama Nitrat Değeri (mg/L)
YAS	DSİ 85. Şube Müd.	*				21-08-10-408	-	Ağrı/Merkez	330525 D/4398250 K	-
YAS	Ağrı Belediyesi	*				21-08-10-409	-	Ağrı/Merkez	330750 D/4403800 K	-
YAS	Ağrı Çifte Havuzlar	*				21-08-10-410	-	Ağrı/Merkez	320250 D/4401600 K	-
YÜS	Şeyhli Gölü			*		ARGİG0 01-1	-	Ağrı/Doğubayazıt	426371,1/4384713,9	-
YÜS	Şeyhli Gölü			*		ARGİG0 01-2	-	Ağrı/Doğubayazıt	426593,1 / 4383373,7	-
YÜS	Balık Gölü	*				ARGİG0 08-1	-	Ağrı/Doğubayazıt	376460,09 / 4407333,9	-
YÜS	Balık Gölü	*				ARGİG0 08-1	-	Ağrı/Doğubayazıt	377243,25 / 4404899,8	-
YÜS	Balık Gölü	*				ARGİG0 08-1	-	Ağrı/Doğubayazıt	377645,42 / 4401830,6	-
YÜS	Sarısu Deresi			*		ARGİN0 05	-	Ağrı/Doğubayazıt	447326,75 / 4366977,6	-
YÜS	Murat Nehri			*		FDGİN0 28	-	Ağrı/Tutak	308660,53 / 4378824,2	-

B.3. Su Kaynaklarının Kirlilik Durumu

B.3.1. Noktasal kaynaklar

B.3.1.1. Endüstriyel Kaynaklar

İlde, tarımda kullanılan gübre ve pestisitler yağmur suları ile taşınarak Murat nehrine dökülmektedir. Akarsuya kanalizasyon suyu, tarım ilaçları ve gübrelerin karışması akarsuyun BOİ ve KOİ değerlerinin yüksek olmasına neden olur.

B.3.1.2. Eysel Kaynaklar

Ağrı'da yüzey sularının kirlenmesinde en çok payı evsel nitelikli kirleticiler ve tarımda kullanılan gübrelere kaynaklanan kirlilik oluşturmaktadır. Eysel kirleticiler katı (çöpler) ve sıvı (kanalizasyon) atıklardır. Kanalizasyon atıkları, direk Murat nehrine deşarj edilmektedir.

Alıcı ortama kanalizasyon şebekesinden deşarj edilen atıksu miktarı; TUIK 2018 verilerine göre 12.803 m³/yıldır.

B.3.2. Yayılı Kaynaklar

B.3.2.1. Tarımsal Kaynaklar

Ağrı İlinde 2 adet baraj ile sulu tarım yapılmaktadır. Genelde bitki deseni olarak; hububat, şekerpancarı, yonca, patates, ayçiçeği ve fasulyedir. Doğubayazıt-Balık Gölü (Doğal Göl) Sulaması işletmede bulunmamaktadır.

B.3.2.2. Diğer

İlde sadece merkezde bir adet Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi bulunduğundan ilçelerde vahşî depolama alanları bulunmaktadır. Merkez ilçe Belediyesi, Cuma Çayı kenarında mücavir alanda uygun olmayan yöntemle bertaraf etmektedir. Diyardin ilçesinde mücavir alan dışında kaplıca mevkiinde, Eleşkirt'te Çal Suyu yatağına, Taşlıçay ilçesinde mücavir alana 1.000 m mesafede dere yatağına, Patnos ilçesinde ilçeye 4 km mesafede Gileser mevkiinde bertaraf edilmektedir.

B.4. Denizler

İlimizde deniz bulunmamaktadır.

B.4.1. Deniz Kıyı Sularının Kirlilik Durumu

İlimizde deniz bulunmamaktadır.

B.4.2. Plajların Su Kalitesi ve Mavi Bayrak Durumu

İlimizde deniz bulunmamaktadır.

B.4.3. Acil Müdahale Planları

İlimizde deniz bulunmamaktadır.

B.4.4. Atık Kabul Tesisleri ve Atık Alma Gemileri

İlimizde deniz bulunmamaktadır.

B.4.5. Denizdeki Balık Çiftlikleri

İlimizde deniz bulunmamaktadır.

B.4.6. Deniz Çöpleri

İlimizde deniz bulunmamaktadır.

B.5. Sektörel Su Kullanımları ve Yapılan Su Tahsisleri

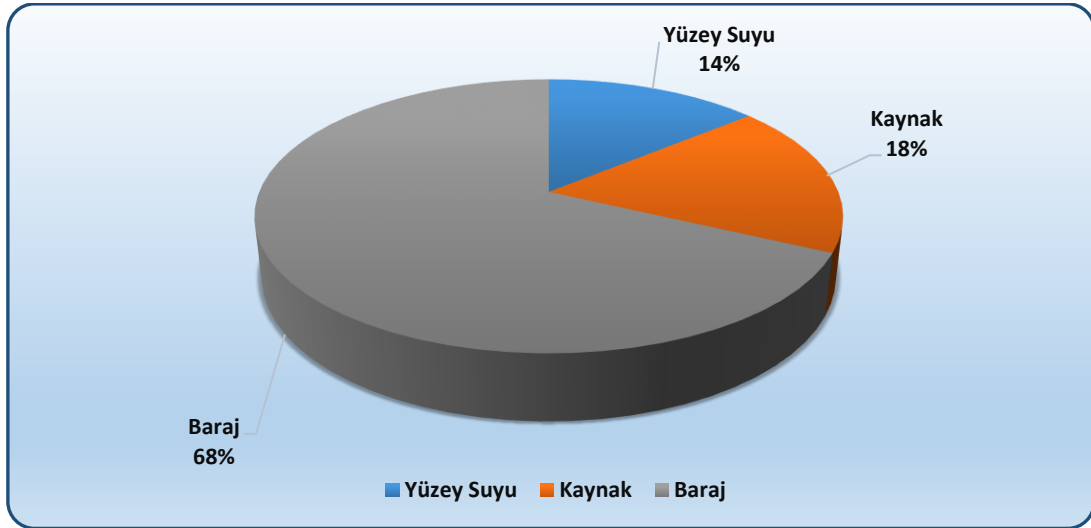
B.5.1. İçme ve Kullanma Suyu

B.5.1.1 Yüzeysel su kaynaklarından kullanılan su miktarı ve içme suyu arıtım tesisi mevcudiyeti

İl dahilinde DSİ tarafından inşası yapılan ve 1993 yılında faaliyete alınan Patnos Barajı ile yapımı devam eden Yazıcı Barajı bulunmaktadır. Bunun dışında baraj bulunmamaktadır. İçme suyu kaynağı olarak, il ve ilçelerde bulunan kaynak suları değerlendirilmektedir. Patnos Barajına ait genel bilgiler aşağıda çıkarılmıştır.

İlimizde derin içme suyu kuyuları mevcut olup bu kuyulardan da su elde edilmektedir.

Aşağıdaki grafikte ilimizde bulunan su kaynaklarının çeşitleri, tahsis edilen su miktarları gösterilmiştir.



Grafik B.6 - 2020 yılı belediyeler tarafından içme ve kullanma suyu şebekesi ile dağıtılmak üzere temin edilen su miktarının kaynaklara göre dağılımı

(D.S.İ 8. Bölge Müdürlüğü, 2020)

B.5.1.2. Yeraltı su kaynaklarından temin edilen su miktarı ve içme suyu arıtım tesisi mevcudiyeti

Ağrı İli Merkez ve Eleşkirt Ovalarındaki yeraltı suyu kullanımının dağılımı 17,34 hm³/yıl içme ve kullanma, 0,15 hm³/yıl sanayi, 4,59 hm³/yıl sulama şeklindedir. Doğubayazıt Ovası'nda ise yeraltı

suyu kullanımının 8,67 hm³/yıl'lık kısmı içme-kullanmada, 0,04 hm³/yıl'lık kısmı ise sulamada kullanılmaktadır.

B.5.1.3. İçme Suyu temin edilen kaynağın adı, mevcut durumu, potansiyeli vb.

İşletme safhasında olan içme suyu ile alakalı tesisler;
Ağrı Yazıcı Barajı İçme suyu İsale Hattı: İsale hattı uzunluğu 12,50 km olup, isale kapasitesi 28,30 milyon m³/yıl' dır.

Ağrı Yazıcı Barajı İçme suyu Arıtma Tesisi: Günlük arıtma kapasitesi 80 000 m³' tür.

B.5.2. Sulama

Ağrı ilinde 2 adet Baraj (Yazıcı ve Patnos) ile toplamda net 6.316 ha arazide sulama yapılabilmektedir.

- 1.Yazıcı Barajı; 2016 yılında kısmi olarak Yazıcı Sulama Birliğine devredilmiştir.
- 2.Patnos Barajı; Patnos Belediye Başkanlığına devredilmiştir.

B.5.2.1. Salma sulama yapılan alan ve kullanılan su miktarı

Patnos Barajından salma sulama yöntemi ile 4600 ha tarım arazisi sulanmaktadır. Yazıcı Barajından ise bir kısım salma bir kısımda yağmurlama yöntemine göre sulama yapılması planlanmaktadır.

B.5.2.2. Damlama, yağmurlama veya basınçlı sulama yapılan alan ve kullanılan su miktarı

Konu ile ilgili veri bulunmamaktadır.

B.5.3. Endüstriyel Su Temini

Konu ile ilgili veri bulunmamaktadır.

B.5.4. Enerji Üretimi Amacıyla Su Kullanımı

Ağrı ilinde işletmede olan, inşaatı başlamış ve inşaat öncesi HES projeleri bulunmamaktadır. Ancak 2 adet HES projesi mevcuttur.

B.5.5. Rekreatiyonel Su Kullanımı

İl genelinde rekreatiyonel amaçlı yapılan bir çalışma bulunmamaktadır.

B.6. Çevresel Altyapı

B.6.1. Kentsel Kanalizasyon Sistemi ve Atıksu Arıtma Tesisi Hizmetleri

İlin evsel atık suları kanalizasyon boruları toplanmakta olup, bunların tekrar kullanıma sunulması amacıyla toplama sistemleri ve arıtma tesisleri bulunmamaktadır. Yeraltı kanallarımız havanın yağışlı olduğu durumlarda ve özellikle ilkbahar aylarında ihtiyaca cevap vermemektedir. Yağmur suyu şebekesinin olmayışı kanalizasyon şebekesinin yağışlı zamanlarda dolmasına yol açmakta ve tıkanmalara sebep olmaktadır.



Grafik B.7 – 2020 yılında kanalizasyon şebekesi tesisi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam nüfusa oranı (TÜİK, 2020)

Ağrı İlinde Belediyelerin atıksu arıtma tesisi bulunmamaktadır.

Çizelge B.13 – 2020 yılı itibariyle kentsel atıksu arıtma tesislerinin durumu
(Ağrı ÇŞİM, 2021)

Yerleşim Yerinin Adı	Belediye Atıksu Arıtma Tesisi Olup Olmadığı?			Belediye Atıksu Arıtma Tesisi Türü			Mevcut Kapasitesi (ton/gün)	SAİS Kabini Durumu (var/yok)	Arıtılan /Deşarj Edilen Atıksu Miktarı (m ³ /sn)	Deşarj Noktası	Deniz Deşarjı (var/yok)	Hizmet Verdiği Nüfus	Oluşan AAT Çamur Miktarı (ton/yıl)
	Var	İnşa/plan aşamasında	Yok	Fiziksel	Biyolojik	İleri							
İl Merkezi													
İlçeler													

*22.03.2015 tarih ve 29303 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “Sürekli Atıksu İzleme Sistemleri (SAİS) Tebliği” kapsamında ülke genelinde kurulu kapasitesi 10.000 m³/gün ve üzerinde olan atıksu arıtma tesisinin çıkış sularında debi, pH, İletkenlik, Çözülmüş Oksijen, Sıcaklık ve KOİ (Kimyasal Oksijen İhtiyacı) ile AKM (Askıda Katı Madde) parametreleri 7/24 online izlenmektedir. Bu sayede tesislerin atıksularını arıtmadan su kaynaklarımıza deşarj etmeleri engellenmektedir.

B.6.2. Organize Sanayi Bölgeleri ve Münferit Sanayiler Atıksu Altyapı Tesisleri

Ağrı OSB’de atıksu arıtma tesisi bulunmamaktadır. Bu sebeple Çizelge B.16 doldurulamamıştır.

Çizelge B.14 – 2020 yılı OSB, Serbest Bölgeler ve Sanayi Sitelerinde atıksu arıtma tesislerinin (AAT) durumu

(Ağrı ÇŞİM, 2021)

OSB/Serbest Bölge/Sanayi Sitesi Adı	Mevcut Durumu	Kapasitesi (ton/gün)	SAİS Kabini Durumu (var/yok)	AAT Türü	AAT Çamuru Miktarı (ton/gün)	Deşarj Ortamı

*22.03.2015 tarih ve 29303 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “Sürekli Atıksu İzleme Sistemleri (SAİS) Tebliği” kapsamında ülke genelinde kurulu kapasitesi 10.000 m³/gün ve üzerinde olan atıksu arıtma tesisinin çıkış sularında debi, pH, İletkenlik, Çözünmüş Oksijen, Sıcaklık ve KOİ (Kimyasal Oksijen İhtiyacı) ile AKM (Askıda Katı Madde) parametreleri 7/24 online izlenmektedir. Bu sayede tesislerin atıksularını arıtmadan su kaynaklarımıza deşarj etmeleri engellenmektedir.

İlimizde atıksu arıtma tesisi bulunmamaktadır.

Çizelge B.15 – 2020 yılı itibariyle münferit sanayiye ait atıksu arıtma tesisi (AAT) sayısı

(Ağrı ÇŞİM, 2021)

Tesis Statüsü	Toplam Tesis Sayısı	AAT’si Olan Tesis Sayısı
Üretim Sektörü/Sanayi Tesisi		
Turizm Tesisi veya Site Yönetimi		
Diğer		

B.6.3. Katı Atık (Düzenli) Depolama Tesisleri Atıksuları İçin Önlemler

Ağrı ilinde katı atık düzenli depolama tesislerinde biriken/oluşan atık sulara yönelik olarak bir çalışma bulunmamaktadır. Merkez İlçe, Yukarıküpüran Köyü adresinde katı atık düzenli depolama alanı bulunmaktadır.

B.6.4. Atıksuların Geri Kazanılması ve Tekrar Kullanılması

Atık su geri kazanımı ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır.

Çizelge B.16 – 2020 yılı itibariyle arıtıldıktan sonra bertaraf edilen atıksu durumu
(Ağrı ÇŞİM, 2021)

ARITILDIKTAN SONRA BERTARAF EDİLEN ATIKSU DURUMU							
Alıcı Ortama Deşarj Edilen (m ³ /yıl)	Kanalizasyona Deşarj Edilen (m ³ /yıl)	Kentsel Yeniden Kullanım (m ³ /yıl)	Tarımsal Yeniden Kullanım (m ³ /yıl)	Endüstriyel Yeniden Kullanım (m ³ /yıl)	Çevresel/Ekolojik Yeniden Kullanım (m ³ /yıl)	Başka Bir Tesise Su Kaynağı (m ³ /yıl)	TOPLAM (m ³ /yıl)

B.7. Toprak Kirliliği ve Kontrolü

B.7.1. Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalar

“Toprak Kirliliğinin Kontrolü ve Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalara Dair Yönetmelik” kapsamında Kirlenmiş Saha Bilgi Sistemine Beyan Formlarını yapan tesislerin yerlerinde inceleme yapılarak Denetim Formları oluşturulmaktadır. Bu denetimlerde tespit edilen noktasal kaynaklı bir kirlilik bulunmamaktadır. Bu sebeple Çizelge B.17 doldurulamamıştır.

Çizelge B.17 - 2020 yılı için tespit edilen noktasal kaynaklı toprak kirliliğine ilişkin veriler

(Ağrı ÇŞİM, 2021)

Şüpheli Saha Sayısı	Takip Gerektiren Saha Sayısı	Kirlenmiş Saha Sayısı

B.7.2. Arıtma Çamurlarının Bertaraf Yöntemi

İlimizde Atıksu Arıtma Tesisi bulunmadığından arıtma çamuru oluşmamaktadır.

B.7.3. Madencilik faaliyetleri ile bozulan arazilerin doğaya yeniden kazandırılmasına ilişkin yapılan çalışmalar

ÇED kapsamındaki mevcut tesislerden 27 adet Doğaya Yeniden Kazandırma Planı ve 26 adet Çevre Yönetim Planı hazırlamıştır. Bu planların tesislerde uygulanması için gerekli denetim rutin bir şekilde yapılmaktadır.

B.7.4. Tarımsal Faaliyetler İle Oluşan Toprak Kirliliği

İlde kullanılan gübre (bitki besin maddesi bazında), pestisit miktarları aşağıda belirtilmiştir.

Çizelge B.18 – 2020 yılında kullanılan ticari gübre tüketiminin bitki besin maddesi bazında ve yıllık tüketim miktarları

(Ağrı İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2020)

GÜBRE CİNSİ	Bitki Besin Maddesi Bazında Kullanılan Miktar (ton)	İlde Ticari Gübre Kullanılarak Tarım Yapılan Toplam Alan (da)
%21 AS	505,5	2.600.886,463 (2020 yılı gübre desteği alan arazi)
%26 CAN	1.326	
ÜRE	2.401,6	
DAP	810,5	
20.20.0	5.819,5	
20.20.0.Zn	1.515	
NPK 12-30-12	270	
15.15.15	614,5	
NİTROPOWER, ULTRA AZOT	801	
BEYAZ İNCİ	1.433	
GENEL TOPLAM	15.496,6	

Çizelge B.19 - 2020 yılında tarımda kullanılan girdilerden gübreler haricindeki diğer kimyasal maddeleri (tarımsal ilaçlar vb)

(Ağrı İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2020)

Kimyasal Maddenin Adı	Miktar (litre)	Miktarı (kilogram)	İlde Tarımsal İlaç Kullanılarak Tarım Yapılan Toplam Alan (da)
İnsektisitler	473,205	160,275	14.845
Herbisitler	6.125	0	31.000
Fungisitler	3.800	356,4	8.340
Rodentisitler	0	90	45.000
Nematositler	-	-	-
Akarisitler	-	-	-
Kışlık ve Yazlık Yağlar	-	-	-
Diğer	-	-	-
TOPLAM	10.398,205	606,675	99.185

Çizelge B.20 - 2020 yılında topraktaki pestisit vb tarım ilacı birikimini tespit etmek amacıyla yapılmış analizin sonuçları

(Kaynak, yıl)

Analizi Yapan Kurum/Kuruluş	Analiz Yapılan Yer (İlçe, Köy, Mevkii, Koordinatları)	Analiz Tarihi	Analiz Edilen Madde	Tespit Edilen Birikim Miktarı (µg/kg- fırın kuru toprak)

Veri bulunamadığından tablo doldurulmamıştır.

B.8. Sonuç ve Değerlendirme

İlimizde arıtma tesisi bulunmadığından arıtma çamuru oluşmamaktadır. ÇED kapsamındaki mevcut tesislerden yirmi altı Doğaya Yeniden Kazandırma Planı ve yirmi iki tanesi Çevre Yönetim Planı hazırlamıştır. İlimizin ekilebilir tarım arazilerinin çoğunluğu kuru tarım arazileridir. İlimizde yetiştirilen ürün sayısının da sınırlı olması, gübre ve ilaç fiyatlarının da yüksek oluşu nedeniyle ilimizde gübre ve ilaç kullanımı düşük seviyededir.

C. ATIK

C.1. Belediye Atıkları (Katı Atık Bertaraf Tesisleri)

İlimizde ortalama aylık 11.513 ton çöp çıkmaktadır. Belediyeler tarafından toplanan bu çöpler herhangi bir atık ayrışımına tabi tutulmamaktadır.

İlde katı atık kompozisyonu ile ilgili bilgi mevcut değildir.

Çizelge C.21 - 2020 yılı için il/ilçe belediyelerince toplanan ve yerel yönetimlerce (büyükşehir belediyesi/ belediye/ birliklerce) yönetilen belediye atığı miktarı ve toplanma, taşınma ve bertaraf yöntemleri (AÇŞİM, 2020)

Büyükşehir/İl/İlçe Belediye veya	Birliğin Adı Büyükşehir Belediyesi/ Birlik ise birliğe üye olan belediyeler	Nüfus		Üretilen Katı Atık Miktarı (ton/gün)	Toplanan Katı Atık Miktarı (ton/gün)		Kişi Başına Üretilen Ortalama Katı Atık Miktarı (kg/gün)		Transfer İstasyonu Varsa Sayısı	Atık Yönetimi Hizmetlerini Kim Yürütüyor? (Belediye (B), Özel Sektör (OS), Belediye Şirketi (BŞ))	Mevcut Belediye Atığı Yönetim Tesisi				
		Yaz	Kış		Yaz	Kış	Yaz	Kış			Düzenli Depolama	Ön İşlem (Mekanik Ayırma/ Biyokurutma/ Kompost/ Biyometanizasyon)	Yakma	Düzensiz Depolama	Depo Gazından Enerji Üretimi
Ağrı Belediyesi		119.154	119.154	240	140	100	1,25	0,75	-	Belediye	-	-	-	-	-
Eleşkirt Belediyesi		15.590	15.590	30	20	10	1	1	-	Belediye	-	-	-	-	-
Hamur Belediyesi		3.293	3.293	8	4	3	1.10	1.10	-	Belediye	-	-	-	+	-
Tutak Belediyesi		7.018	7.018	17	10	7	1,5	1	-	Belediye	-	-	-	-	-
Patnos Belediyesi		67.036	67.036	330	200	130	3	2.1	-	Belediye	-	-	-	-	-
Taşlıçay Belediyesi		6.180	6.180	6	4	2	0,48	0,32	-	Belediye	-	-	-	-	-
Diyadin Belediyesi	İğdır Çevre Hiz.	20.889	20.889	20	14	6	0,67	0,47	-	Belediye	-	-	-	-	-
Doğubayazıt	İğdır Çevre Hiz.	80.607	80.607	120	80	40	0,75	0,75	-	Belediye	-	-	-	-	-
									-	Belediye	-	-	-	-	-
İl Geneli															

C.2. Hafriyat Toprağı, İnşaat Ve Yıkıntı Atıkları

İnşaat yıkıntı atığı oluşturan tesislere, ilgili belediyeler ile görüşmesi “Hafriyat Toprağı İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği” kapsamında atıkların doğru yönetilmesi konusunda bilgilendirmeler yapılmıştır. Miktar olarak bir veri bulunmamaktadır.

Çizelge C.22 – 2020 yılı itibariyle hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atıkları yönetimi
(Kaynak, yıl)

Belediye Adı	Üretilen İnşaat /Yıkıntı Atığı Miktarı (m ³ /yıl)	Ortaya Çıkan Hafriyat Toprağı Miktarı (m ³ /yıl)	İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Yönetimi		Hafriyat Toprağı Yönetimi
			Geri Kazanım Tesisi Sayısı	Düzenli Depolama Tesisi Sayısı	Döküm Sahası Sayısı
İl Geneli (Toplam)					

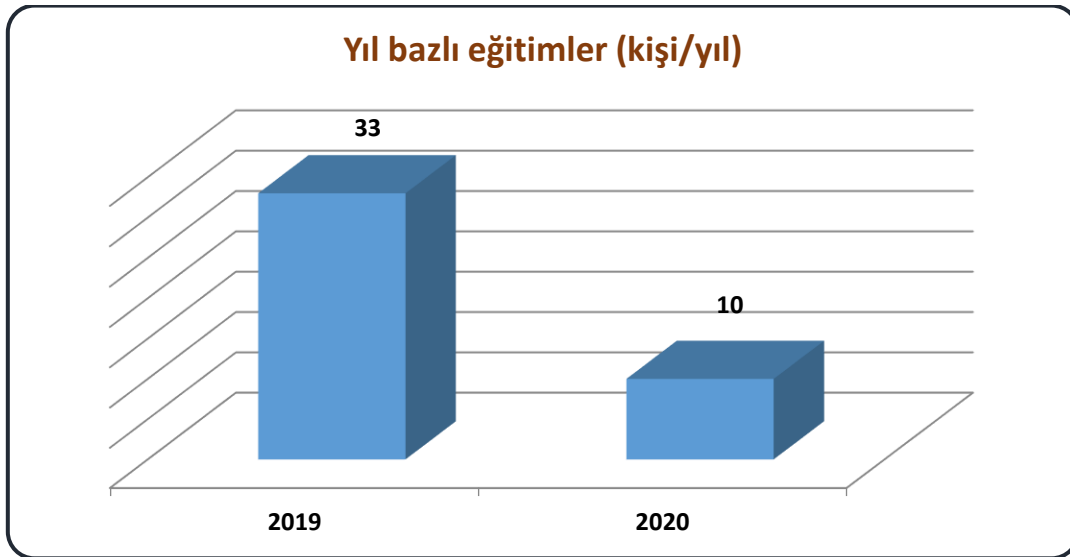
C.3. Sıfır Atık Yönetimi

C.3.1. Eğitimler

İlde Sıfır Atık Yönetimi kapsamında Kurum temsilcilerine eğitim verilmiş olup, ekipman alımı ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır.

Çizelge C.23 – 2020 yılında sıfır atık yönetimi kapsamında verilen eğitimler
(Ağrı ÇŞİM, 2021)

Hedef Kitle	Düzenlenen Eğitim Sayısı	Eğitim Verilen Kişi Sayısı
Kurum Temsilcileri	1	10
Öğrenci	-	-



Grafik C.8 – Yıllar bazında sıfır atık yönetimi kapsamında verilen eğitimlere katılan kişi sayısı
(AÇŞİM, 2021)

C.3.2. Atık Getirme Merkezleri

İlde Atık Getirme Merkezi bulunmadığından Çizelge C.24 doldurulamamıştır.

Çizelge C.24 – 2020 yılı itibariyle Atık Getirme Merkezleri

(Ağrı ÇŞİM, 2021)

Atık Getirme Merkezi (AGM)	Belediye/AVM/OSB/Üniversite/Site/havaalanı	İlçesi	Toplanan Atık Türü Sayısı	Toplanan Atık Grupları
1. Sınıf AGM Belediye			
2. Sınıf AGM AVM			
3. Sınıf AGMOSB, Üniversite, Site, havaalanı			
Mobil Atık Getirme MerkeziBelediye			

C.3.3. Atık Miktarları

İlde Sıfır Atık kapsamında çalışmalar devam etmekte olup, sıfır atık kapsamında toplanan atık bulunmadığından Çizelge C.25 doldurulamamıştır.

Çizelge C.25 – 2020 yılında sıfır atık yönetimi kapsamında toplanan atık miktarı

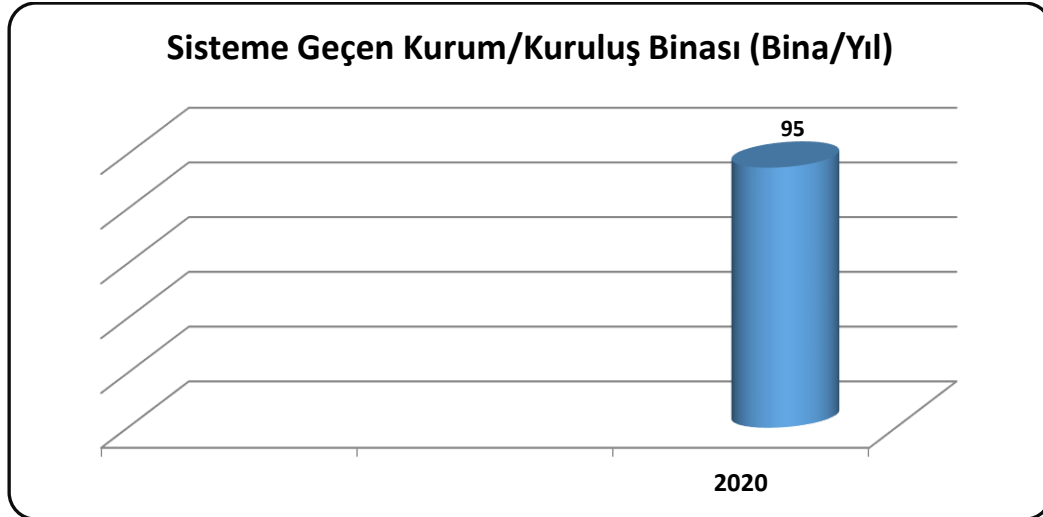
(Ağrı ÇŞİM, 2021)

	İlçe	Toplanan Atık Miktarı (Kg)
Kağıt, karton (15 01 01, 15 01 05, 20 01 01)		
Plastik (15 01 02, 15 01 05, 17 02 03, 20 01 39)		
Metal (15 01 04, 17 04 07, 20 01 40)		
Cam (15 01 07, 17 02 02, 20 01 02)		
Ahşap (15 01 03, 17 02 01, 20 01 38)		
Tekstil (15 01 09, 20 01 10, 20 01 11)		
Pil(16 06 01*)		
Akü (16 06 02*, 16 06 03*, 16 06 04, 16 06 05, 20 01 33*, 20 01 34)		
Toner-Kartuş (08 03 17*, 20 01 27*)		
Aydınlatma (20 01 21*)		
Elektrikli ve Elektronik Eşyalar (20 01 23*, 20 01 35*, 20 01 36, 16 02 13*, 16 02 14*, 09 01 10, 09 01 11, 09 01 12)		
İlaçlar (20 01 31*, 18 01 08*, 18 02 07*, 20 01 32)		
Bitkisel atık yağ (20 01 25, 20 01 26*)		
Hacimli atıklar (20 03 07)		
Araç bakım/onarım(16 01 03, 16 01 07*)		
Tehlikeli atık (20 01 13*, 20 01 14*, 20 01 15*, 20 01 17*, 20 01 19*, 20 01 27*, 20 01 29*, 20 01 37*)		
Organik atık		
Karışık (plastik, kağıt, cam, metal)		
TOPLAM		

C.3.4. Sisteme Geçen Kuruluş Sayısı

Çizelge C.26 – 2020 yılı itibariyle sıfır atık sistemini uygulayan kurum/kuruluş sayısı (AÇŞİM, 2021)

Kurum Türü	Toplam Kurum Sayı	Sisteme Geçen Kurum Sayısı
300 Ve Üzeri Konuta Sahip Siteler	1	
Akaryakıt istasyonları ve Dinlenme Tesisi	50	
Alışveriş Merkezi	1	
Belediye	8	
ÇED Yönetmeliği Ek-1 Listesinde Yer Alan Sanayi Tesisi	18	
ÇED Yönetmeliği Ek-2 Listesinde Yer Alan Sanayi Tesisi	93	
Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü	1	
Eğitim Kurumu ve Yurtlar	115	
Havalimanı	1	
İl Özel İdaresi	1	
İş merkezi ve Ticari Plaza	10	
Kamu Kurum ve Kuruluşu	32	
Konaklama İşletmeleri	30	
Liman	-	
Organize Sanayi Bölgesi	1	
Sağlık Kuruluşu	12	
Tren ve Otobüs Terminali	1	
Zincir Marketler	100	



Grafik C.9 – Yıllar itibariyle sıfır atık sistemine geçen kurum/kuruluş binası sayısı (AÇŞİM, 2021)

C.3.5. Ekipman

İlde sıfır atık çalışmaları devam ettiğinden Çizelge C.27 doldurulamamıştır

Çizelge C.27 – 2020 yılı itibariyle sıfır atık yönetimi kapsamındaki ekipmanlar
(AÇŞİM, 2021)

Kurumlardaki Kumbara Sayısı	Kurumlardaki Konteyner Sayısı	Belediye Genelindeki Konteyner Sayısı

C.3.6. Kompost

İlde sıfır atık çalışmaları devam ettiğinden Çizelge C.28 doldurulamamıştır.

Çizelge C.28 – 2020 yılı itibariyle sıfır atık yönetimi kapsamında kompost üretimi bilgileri
(AÇŞİM, 2021)

	Kompost Tesisi Sayısı	Toplam Kapasitesi	Yıllık Üretilen Kompost Miktarı (kg)
Belediye Geneli			
Kurum/Kuruluşlar			

C.3.7. Sıfır Atık Belgesi

Çizelge C.29 - Temel Seviye Sıfır Atık Belgesi almış kurum türlerine ilişkin bilgiler
(AÇŞİM, 2021)

Kurum Türü	Sıfır atık sisteminde faaliyet bildiren sayısı	Sıfır Atık Belgesi alan sayısı
300 Ve Üzeri Konuta Sahip Siteler	-	-
Akaryakıt istasyonları ve Dinlenme Tesisi	9	9
Alışveriş Merkezi	-	-
Belediye	-	-
ÇED Yönetmeliği Ek-1 Listesinde Yer Alan Sanayi Tesisi	2	2
ÇED Yönetmeliği Ek-2 Listesinde Yer Alan Sanayi Tesisi	0	0
Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü	1	1
Eğitim Kurumu ve Yurtlar	0	0
Havalimanı	1	1
İl Özel İdaresi	0	0
İş merkezi ve Ticari Plaza	0	0
Kamu Kurum ve Kuruluşu	33	33
Konaklama İşletmeleri	0	0
Liman	-	-
Organize Sanayi Bölgesi	0	0
Sağlık Kuruluşu	8	8
Tren ve Otobüs Terminali	0	0
Zincir Marketler	41	41

C.4. Ambalaj Atıkları

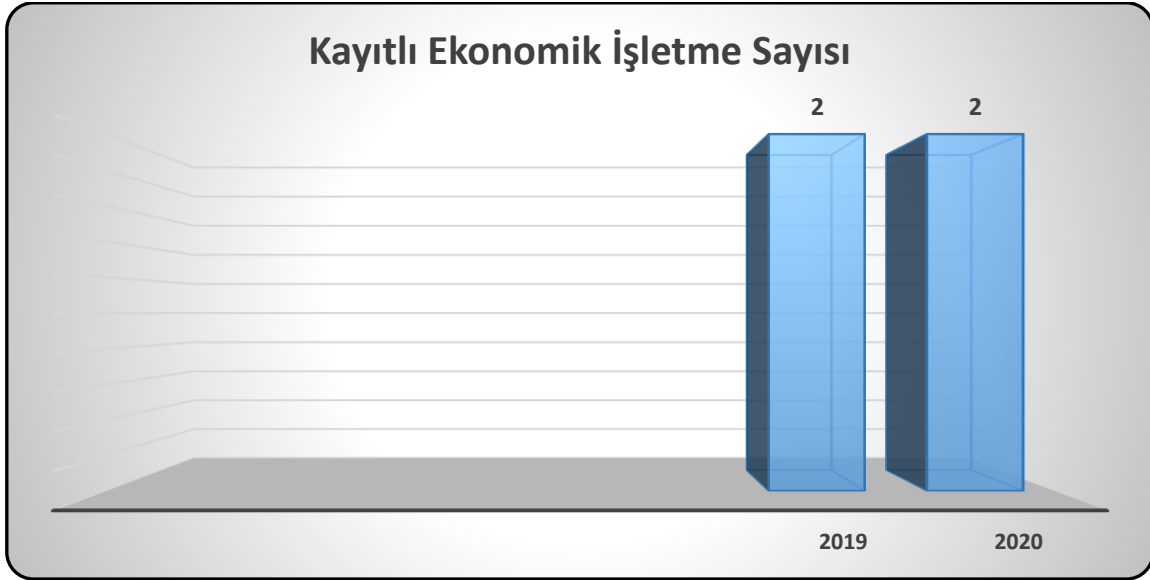
Ambalaj üreticisi ve piyasaya süren işletmeler; Arkoz Çimento Fabrikası ve Ağrı Şeker Fabrikasıdır. Veri bulunmadığından Çizelge C.30 doldurulamamıştır.

Çizelge C.30 - 2019 yılı ambalaj ve ambalaj atıkları istatistik sonuçları*
(AÇŞİM, 2021)

Ambalaj Cinsi	Toplanan Ambalaj Atığı Miktarı	Geri Kazanılan Ambalaj Atığı Miktarı
Plastik		
Metal		
Kompozit		
Kağıt Karton		
Cam		
Ahşap		
Karışık		
Toplam		

Çizelge C.31 - 2020 yılında kayıtlı ekonomik işletme sayısı
(AÇŞİM, 2021)

Piyasaya Süren İşletme Sayısı	2
Ambalaj Üreticisi Sayısı	
Tedarikçi Sayısı	



Grafik C.10 – Yıl bazında kayıtlı ekonomik işletme sayısı
(AÇŞİM, 2021)

İlimizde Toplama Ayırma Tesisi ve Geri Kazanım Tesisi bulunmadığından Çizelge C.32 ve Çizelge C.33 doldurulamamıştır.

Çizelge C.32 - 2020 yılında kayıtlı ambalaj atığı toplama ayırma tesisi sayısı
(AÇŞİM, 2021)

Ambalaj Atığı Toplama Ayırma Tesis (TAT) Sayısı Toplam	1. Tip TAT Sayısı	2. Tip TAT Sayısı	3. Tip TAT Sayısı
0	0	0	0

Çizelge C.33 - 2020 yılında ambalaj atığı geri kazanım tesisi sayısı
(AÇŞİM, 2021)

Ambalaj Atığı Geri Kazanım Tesis (GKT) Sayısı Toplam*	Plastik Ambalaj Atığı GKT Sayısı	Kağıt-Karton Ambalaj Atığı GKT Sayısı	Cam Ambalaj Atığı GKT Sayısı	Metal Ambalaj Atığı GKT Sayısı	Ahşap Ambalaj Atığı GKT Sayısı	Kompozit Ambalaj Atığı GKT Sayısı	Tekstil Ambalaj Atığı GKT Sayısı
0	0	0	0	0	0	0	0

*Bir geri kazanım tesisi birden fazla ambalaj atığı işleyebileceğinden toplam Geri Kazanım Tesis Sayısı farklı olabilir.

Çizelge C.34 – 2020 yılında Belediyelerin Ambalaj Atık Yönetim Planı (AAYP) durumu
(AÇŞİM, 2021)

Belediye Adı	Nüfusu	AAYP Durumu (Var-Yok)	AAYP Onay Tarihi
Ağrı Belediyesi	119.154	YOK.	-
Eleşkirt Belediyesi	15.590	YOK.	-
Hamur Belediyesi	3.293	YOK.	-
Tutak Belediyesi	7.018	YOK.	-
Patnos Belediyesi	67.036	YOK.	-
Taşlıca Belediyesi	6.180	YOK.	-
Diyadin Belediyesi	20.889	YOK.	-
Doğubayazıt Belediyesi	80.607	YOK.	-

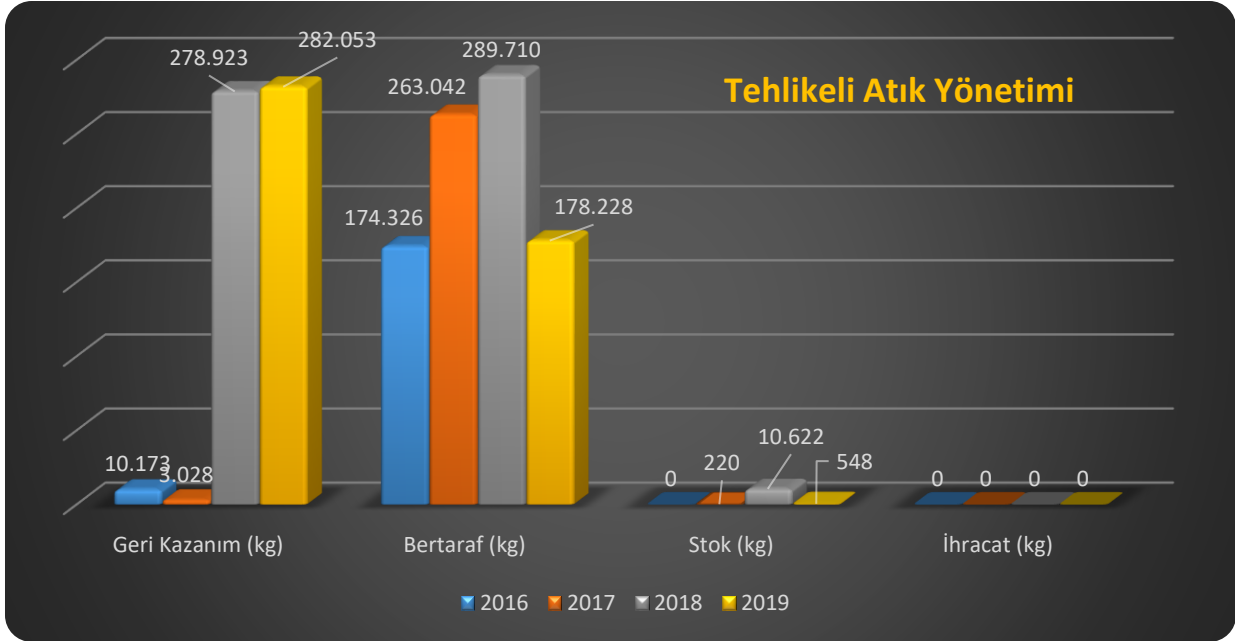
İlimizde Atık Getirme Merkezi bulunmadığından dolayı Çizelge C.35 doldurulamamıştır.

Çizelge C.35 - 2020 yılında Atık Getirme Merkezleri ile ilgili durum
(AÇŞİM, 2021)

Atık Getirme Merkezi (AGM)	Sahibi	Kurucu Türü (Belediye-AVM- OSB- Havalimanı- Satış Noktası vd.)	Adresi	İzin/Onay tarihi	Atık Grupları
1. Sınıf AGM					
2. Sınıf AGM					
3. Sınıf AGM					

C.5. Tehlikeli Atıklar

İlimizde tehlikeli madde oluşturan tesis sayısı az olup, Tehlikeli Atık Kontrolü Yönetmeliğine göre gönderilerek bertaraf/geri kazanılması konusunda çalışmalar yapılmaktadır. İlimizde; tehlikeli atıklarla ilgili lisans almış tesis bulunmamaktadır. İldeki Tehlikeli Atık Beyan sistemine kayıtlı tesislerden elde edilen veriler doğrultusunda Grafik C.17 ve Çizelge C.38 oluşturulmuştur.



Grafik C.11 – Atık yönetim uygulaması verilerine göre ilimizdeki tehlikeli atık yönetimi*
(Atık Yönetim Uygulaması, 2021)

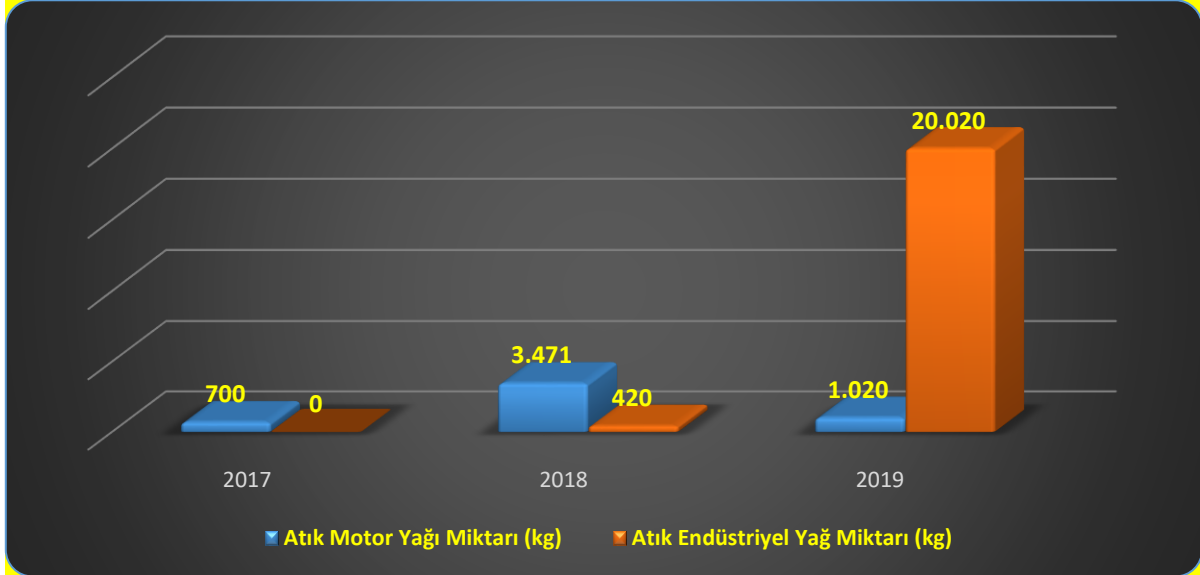
Çizelge C.36 - 2019 yılında atık işleme yöntemine göre atık miktarları*
(Atık Yönetim Uygulaması, 2021)

ATIK İŞLEME YÖNTEMİ KODU(R/D)	ATIK İŞLEME YÖNTEMİ ADI	MİKTAR (kg)
R1	Enerji üretimi amacıyla başlıca yakıt olarak veya başka şekillerde kullanma	50
R2	Solvent (Çözücü) ıslahı yeniden üretimi	100
R4	Metallerin ve metal bileşiklerinin ıslahı, geri dönüşümü	177.758
R9	Kullanılmış yağların yeniden rafine edilmesi veya diğer tekrar kullanımları	20.190
R12	Atıkların R1 ile R11 arasındaki işlemlerden herhangi birine tabi tutulmak üzere değişimi	45.792
R13	R1 ile R12 arasında belirtilen işlemlerden herhangi birine tabi tutuluncaya kadar atıkların stoklanması	130.9
D5	Özel mühendislik gerektiren düzenli depolama	202.603
D9	karışımlara uygulanan ve bu ekin başka bir yerinde ifade edilmeyen fiziksel-kimyasal işlemler (örn: buharlaştırma, kurutma, kalsinasyon ve benzeri)	212.003

*Atık Beyan Sisteminde yer alan tehlikeli atık verisi, atık üreticilerinin gerçekleştirdikleri beyanlardan oluşmakta olup beyan yılında atık üreticisinin tesiste oluşan ve geri kazanım/bertaraf amacıyla atık işleme tesisine gönderilen tehlikeli atık verisini içermektedir.

C.6. Atık Madeni Yağlar

Tesislerin atık madeni yağlarını, Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliğine uygun şekilde biriktirmesi ve göndermesi gerektiği yönünde bilgilendirmeler yapılmıştır. Bu kapsamda ilde Madeni Yağ ve Dolum Paketleme tesisi bulunmamaktadır.



Grafik C.12 – Yıllar itibariyle ilinde atık madeni yağ toplama miktarları &
(Atık Yönetim Uygulaması, 2021)

& Atık Yönetim Uygulamasında beyan edilen atık miktarı stok hariç olarak değerlendirilmektedir.

Atık motor yağı kodları : 13 02 04*, 13 02 05*, 13 02 06*, 13 02 07*, 13 02 08*
Atık endüstriyel yağ kodları : 12 01 06*, 12 01 07*, 12 01 10*, 12 01 12*, 13 01 01*, 13 01 04*, 13 01 05*, 13 01 09*, 13 01 10*, 13 01 11*, 13 01 12*, 13 01 13*, 13 03 01*, 13 03 06*, 13 03 07*, 13 03 08*, 13 03 09*, 13 03 10*, 13 05 06*, 19 02 07*

Çizelge C.37 – 2019 yılı için atık madeni yağ geri kazanım ve bertaraf miktarları
(Atık Yönetim Uygulaması, 2021)

Geri kazanım ^{&&} (kg)	Nihai bertaraf (kg)	İhracat (kg)	Stok (kg)
21.040	0	0	0

&& Ek yakıt olarak kullanım dahildir.

C.7. Atık Pil ve Akümülatörler

İlimizde pillerin evsel atıklarla karıştırılarak biriktirilmesinin önüne geçmek için kurumlara pil kutuları dağıtılmıştır. İlde geçici akü depolama izni verilen bir tesis bulunmamaktadır.

Çizelge C.38 – Yıllar itibariyle toplanan atık akü ve pil miktarı (kg)*
(Atık Yönetim Uygulaması, 2021)

2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	6	5.969	0	36.471	4.900	3.420

* Atık kodları:

160601 Kurşunlu piller ve akümülatörler

160602 Nikel kadmiyum piller
 160603 Cıva içeren piller
 160604 Alkali piller (16 06 03 hariç)
 160605 Diğer piller ve akümülatörler
 160606 Piller ve akümülatörlerden ayrı toplanmış elektrolitler
 200133 16 06 01, 16 06 02 veya 16 06 03'un altında geçen pil ve akümülatörler ve bu pilleri içeren sınıflandırılmamış karışık pil ve akümülatörler
 200134 20 01 33 dışındaki pil ve akümülatörler

C.8. Bitkisel Atık Yağlar

İlimizde lisanslı bitkisel atık yağ geri kazanım tesisi bulunmamaktadır.

Çizelge C.39 – 2020 yılı için atık bitkisel yağlarla ilgili veriler

(Atık Yönetim Uygulaması, 2021)

Bitkisel Atık Yağ Ara Depolama Lisansı Verilen Tesisi Sayısı ¹	Toplanan Bitkisel Atık Yağ Miktarı (kg) ²		Lisans Alan Geri Kazanım Tesisi Sayısı
	Kullanılmış Kızartmalık Yağ (20 01 26*)	Kullanım Ömrü Dolmuş Yağlar (20 01 25)	
	4.698		

¹ Bitkisel atık yağlar için 6.6.2015 tarihinden önce verilen Bitkisel Atık Yağ Geçici Depolama İzinleri dahil

² Atık Yönetim Uygulamasında beyan edilen atık miktarı stok hariç olarak değerlendirilmektedir.

C.9. Ömrünü Tamamlamış Lastikler

İlde Ömrünü Tamamlamış Lastiklerle ilgili lisans almış bir tesis bulunmamaktadır. İlimizde geri kazanım veya çimento tesislerine ne kadar ömrünü tamamlamış lastik gönderildiği ile ilgili bir veri bulunmamaktadır. Bu sebeple Çizelge C.40 ve C.41 doldurulamamıştır.

Çizelge C.40 –2019 yılında oluşan ömrünü tamamlamış lastikler ile ilgili veriler

(Kaynak, yıl)

ÖMRÜNÜ TAMAMLAMIŞ LASTİKLER (ÖTL)					
ÖTL Geçici Depolama Alanı Sayısı	Geçici Depolama Alanlarındaki ÖTL Miktarı (ton)	ÖTL Geri Kazanım Tesisi Sayısı	Geri Kazanılan ÖTL Miktarı (ton)	ÖTL Bertaraf Tesisi Sayısı	Bertaraf Edilen ÖTL Miktarı (ton)

Çizelge C.41 – Yıllar itibariyle geri kazanım tesislerine ve Atık Yakma Tesislerine gönderilen toplam ÖTL miktarları (ton/yıl)

(Kaynak, yıl)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Geri Kazanım Tesisi						
AYT Tesisi						

C.10. Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyalar

İlimizde bu yönetmelik kapsamında yapılan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu sebeple Çizelge C.42 doldurulamamıştır

Çizelge C.42 –2020 yılı AEEE toplanan ve işlenen miktarlar

(Kaynak, yıl)

Belediyeler Tarafından Oluşturulan AEEE'nin Toplandığı Getirme Merkezleri ¹ Sayısı	AEEE'lerin Toplandığı Aktarma Merkezleri Sayısı	Getirme Merkezlerinde ve Aktarma Merkezlerinde Biriken AEEE Miktarı (ton)	AEEE İşleme Tesisi Sayısı	İşlenen AEEE Miktarı (ton)

C.11. Ömrünü Tamamlamış Araçlar

İlimizde Ömrünü Tamamlamış Araç Teslim Yeri ve Geçici Depolama Alanı bulunmamaktadır.

Çizelge C.43 - 2020 yılı teslim alınan ÖTA sayısı

(Kaynak, yıl)

ÖTA Teslim Yerleri Sayısı	ÖTA Geçici Depolama Alanı Sayısı	ÖTA İşleme Tesisi Sayısı	Teslim Alınan ÖTA Sayısı	İşlenen ÖTA Miktarı (ton)

C.12. Tehlikesiz Atıklar

Çizelge C.44 – 2020 yılı için sanayi tesislerinde oluşan tehlikesiz atıkların toplanma ve bertaraf edilmesi ile ilgili verileri

(Atık Yönetim Uygulaması, 2021)

Atık Kodu	Atık İşleme Yöntemi	Toplam (kg)
D5	Özel mühendislik gerektiren toprağın altında veya üstünde düzenli depolama (çevreden ve her biri ayrı olarak izole edilmiş ve örtülmüş hücreli depolama ve benzeri)	232.603
R12	Atıkların R1 ile R11 arasındaki işlemlerden herhangi birine tabi tutulmak üzere değişimi	44.452
R4	Metallerin ve metal bileşiklerinin ıslahı/geri dönüşümü	160.418

C.12.1 Demir ve Çelik Sektörü ve Cüruf Atıkları

İlimizde demir çelik sektörü bulunmamaktadır. Bu sebeple Çizelge C.45 oluşturulamamıştır.

Çizelge C.45 –2019 yılı için ildeki demir ve çelik üreticileri, cüruf ve bertaraf yöntemi
(Kaynak, yıl)

Toplam Tesis sayısı	Kullanılan Hammadde Miktarı (ton/yıl)	Cüruf Miktarı (ton/yıl)	Bertaraf Yöntemi

C.12.2 Kömürle Çalışan Termik Santraller ve Kül

İlimizde kömürle çalışan termik santral bulunmamakta olup, Çizelge C.46 oluşturulamamıştır.

Çizelge C.46 –2019 yılı termik santrallerde kullanılan kömür, oluşan cüruf ve uçucu kül miktarı

(Kaynak, yıl)

Toplam Tesis sayısı	Kullanılan Kömür Miktarı (ton/yıl)	Oluşan Uçucu Kül Miktarı (ton/yıl)	Oluşan Cüruf (ton/yıl)

C.12.3 Atıksu Arıtma Tesisi Çamurları

İlimizde sanayi ve belediyenin sanayi/evsel/kentsel kuruluşlarının atıksu arıtma tesisi bulunmamaktadır.

C.13. Tıbbi Atıklar

Çizelge C.47 – 2020 yılında il sınırları içinde oluşan yıllık tıbbi atık miktarı
(AÇŞİM, 2020)

İl/ilçe Belediyesinin Adı	Tıbbi Atık Yönetim Planı		Tıbbi Atık Taşıma araç sayısı		Toplanan tıbbi atık miktarı ton/yıl	Bertaraf Yöntemi		Bertaraf Tesisi Sterilizasyon / Yakma		
	Var	Yok	Özel	Kamu		Yakma	Sterilizasyon	Belediyenin	Yetkili Firmanın	Tesisin Bulunduğu il
Ağrı Belediyesi		*	*		0.221				*	
Patnos Belediyesi		*	*		0,152				*	
Taşlıçay Belediyesi		*	*		0.019				*	
Diyadin Belediyesi		*	*		0.070				*	
Eleşkirt Belediyesi		*	*		0.035				*	
Hamur Belediyesi		*	*		0.015				*	
Doğubayazıt Belediyesi		*	*		0.170				*	
Tutak Belediyesi		*	*		0.050				*	

Çizelge C.48 - Yıllara göre tıbbi atık miktarı
(AÇŞİM, 2020)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Tıbbi Atık Miktarı (ton)	-	308.95	339.231	293.719	317.393	308.95	0,732

C.14. Maden Atıkları

İlde Maden Zenginleştirme Tesisi bulunmadığından dolayı Çizelge C.49 doldurulamamıştır.

Çizelge C.49 – 2020 yılında maden zenginleştirme tesislerinden kaynaklanan atık miktarı

(Kaynak, yıl)

İşlenen Cevherin Adı	Toplam Tesis Sayısı	Zenginleştirme Atığı Miktarı (ton/yıl)	Kategori A Tesis Sayısı	Kategori B Tesis Sayısı

	Maden Atık Depolama Tesisleri (Atık Barajı, Yıgım Liçi, Asit Üreten Pasa Depolama Alanı) Sayısı	İnert Maden Atık Depolama Tesisleri Sayısı	Kapatılmış ve Rehabilit Edilmiş Maden Atık Depolama Tesisleri Sayısı (Atık Barajı, Yıgım Liçi (Özütlemesi), Pasa Depolama Alanı)	Terkedilmiş Maden Atık Depolama Sahaları Sayısı (Atık Barajı, Pasa Depolama Alanı)
2020				

C.15. Sonuç ve Değerlendirme

Çizelge C.50 – 2020 yılı itibariyle bulunan atık işleme tesisi sayısı (AÇŞİM, 2021)

Katı Atık Bertaraf Tesisi Sayısı (Belediye)	-
Lisanslı Ambalaj Atığı Toplama Ayırma Tesisi ve Geri Kazanım Tesisi Sayısı	-
Tehlikeli Atık Geri Kazanım Tesisi Sayısı	-
Atık Yağ Geri Kazanım Tesisi Sayısı	-
Bitkisel Atık Yağ Geri Kazanım Tesisi Sayısı	-
Atık Pil ve Akümülatör Geri Kazanım Tesisi Sayısı	-
Ömrünü Tamamlamış Lastik Geri Kazanım Tesisi Sayısı	-
Tıbbi Atık Sterilizasyon Tesisi Sayısı	1
Tehlikesiz Atık Geri Kazanım Tesisi Sayısı	-
Atık Elektrikli ve Elektronik Eşya İşleme Tesisi Sayısı	-
Maden Atığı Bertaraf Tesisi Sayısı	-

Kaynaklar:

Ağrı Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Atık Yönetim Uygulaması

Ç. BÜYÜK ENDÜSTRİYEL KAZALARIN ÖNLENMESİ ÇALIŞMALARI

Ç.1. Büyük Endüstriyel Kazalar

“Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi ve Etkilerinin Azaltılması Hakkında Yönetmelik” kapsamında tehlikeli maddeleri bulunduran ya da bulundurması muhtemel kuruluşlar Yönetmeliğin bildirim maddesi uyarınca Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Entegre Çevre Bilgi Sistemi altında çalışan BEKRA Bildirim Sistemine bildirimlerini yapmakla yükümlüdür.

2020 yılında, BEKRA bildirimlerine göre kuruluş sayıları ve kategorileri Çizelge Ç.51’de yer almaktadır.

Ağrı ilinde Ağrı Şeker Fabrikası ve Arkoz Çimento Fabrikası dışında büyük endüstriyel tesis bulunmamaktadır.

Çizelge Ç.51 – 2020 yılında BEKRA kuruluşlarının sayısı
(BEKRA Bildirim Sistemi, 2021)

KURULUŞ	SAYISI
Alt Seviye	
Üst Seviye	
TOPLAM	

2020 yılında yapılan çevre denetimlerinde BEKRA bildirimleri sorgulanan kuruluş sayıları Çizelge Ç.52’de yer almaktadır.

Çizelge Ç.52 – 2020 yılında BEKRA bildirimleri sorgulanan kuruluş sayıları
(BEKRA Bildirim Sistemi, 2021)

KURULUŞ	DENETİM SAYISI
Alt Seviye	
Üst Seviye	
Kapsam Dışı	
TOPLAM	

Ç.2. Sonuç ve Değerlendirme

İlde BEKRA Bildirim Sistemine kayıtlı tesis bulunmadığından değerlendirme yapılamamıştır.

Kaynaklar

BEKRA Bildirim Sistemi

D. DOĞA KORUMA VE BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK

D.1. Flora

Ağrı'nın vejetasyonu Braun – Blankuet yöntemine göre çalışılmış ve bitki birlikleri yine bu metoda göre sınıflandırılmıştır. Bitki birliklerinin sintaksonomisi alyans, takım ve sınıf seviyesinde verilmiş ve bu kategorilere ait karakter türler vejetasyon tablolarında belirtilmiştir.

İlimiz sınırlarında Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünün 1988 – 1990 yılları arasında yaptığı Ağrı Vejetasyonunun bitki sosyolojisi yönünden araştırılması çalışmasında 2250 bitki örneği toplanmış, bu örneklerin değerlendirilmesi sonucunda 78 familyaya ait 316 cins 618 tür, 105 alt tür ve 35 varyete tespit edilmiştir.

Bu türlerin 3'ü Bryophyta, 5'i Pteridophyta, 750'si Spermatophyta divisyonlarına aittir.



Resim D.2 - Beyaz Nilüfer - *Nymphaea alba*
(Kaynak)

D.2. Fauna

Ağrı genelinde fauna üzerine geniş kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Fakat ilimiz Doğubayazıt ilçesinde bulunan Doğubayazıt Çevreyi Koruma ve Güzelleştirme Derneğinin UNDP (BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KALKINMA PROGRAMI), GEF – SGP (KÜÇÜK DESTEK PROGRAMI) PROJESİ kapsamında Doğubayazıt ilçesi çevresinde yapılan çalışmalar sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir.

Doğubayazıt bölgesi dağlık alanlar, çayır ve meralar ile birçok memeli hayvana ev sahipliği yapmaktadır. Bunlar arasında ayı, kurt, tilki, vaşak, yaban koyunu, yaban keçisi, çengel boynuzlu dağ keçisi, yaban domuzu, kır tavşanı, arap tavşanı, porsuk, kaya sansarı ve kirpi sayılabilir. Yaban koyunu ve yaban keçileri İran sınırını kullanarak iki ülke arasında göç

etmektedir. Yaylacılıktan ötürü yaban keçileri daha yüksek yerlere çıkmak zorunda kalmışlardır. Bölgede bol miktarda tavşan ve tilki görülmektedir. Bölgedeki aşırı susuzluk memeli hayvanlarının bazılarının sıkça İran sınırı tarafına gitmelerine sebep olmaktadır. Bölgedeki mevcut memeli hayvanlar şunlardır; Ayı (*Ursus artos*), Vaşak (*Lynx lynx*), Çengel Boynuzlu Dağ Keçisi (*Rupicapra rupicapra*), Yaban Keçisi (*Capra aegagrus*), Yaban Koyunu (*Ovis gmelinii*), Kurt (*Canis lupus*), Tilki (*Vulpes vulpes*), Kaya Sansarı (*Martes foina*), Porsuk (*Meles meles*), Yaban Domuzu (*Sus scrofa*), Kır Tavğanı (*Lepus Capensis*), Arap Tavğanları (*Allactaga williamsi*).

Doğubayazıt kırsalında ürkeklik, çilkeklik ve kaya kartalı yaşamaktadır. İshakpaşa Sarayı'na yakın yerlerde Doğu Alameceğine (*Bucantes mongolicus*) sıkça rastlanır. Bölgede Balık Gölü ve Doğubayazıt Sazlığı olmak üzere iki Önemli Kuş Alanı bulunmaktadır. Yukarıda bu alanlardan bahsedilmiştir.



Resim D.3 - Kervançulluğu (*Numenius arquata*)
(Kaynak)

D.3. Ormanlar, Milli Parklar ve Tabiat Parkları

D.3.1. Ormanlar

D.3.2. Milli Parklar

Ağrı Dağı Milli Parkı; Büyük ve Küçük Ağrı Dağları, Meteor Çukuru ve Nuh'un Gemisi'nin bulunduğu alanlar olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Ağrı Dağı Milli Parkı; Türkiye, Ermenistan, Nahcivan ve İran Devlet sınırlarının kesişme noktası yakınında, Doğu Anadolu Bölgesi, Ağrı İli, Doğubayazıt İlçesi, Iğdır İli, Aralık ve Karakoyunlu ilçelerinin sınırları içerisinde 39°42'08.81"K - 44°17'56.14"D Kuzey koordinatlarında yer almaktadır. Ağrı İline 100 km mesafededir. Ağrı Dağı Milli parkının Doğusunda Küçük Ağrı Dağı bulunmakta olup yüksekliği 3.898 m'dir.

Ağrı Dağı Milli Parkı olarak ilan edilen alan, flora ve fauna zenginliği, ilginç peyzaj özellikleri, jeolojik ve jeomorfolojik oluşumları, sulak alanları, rekreasyonel potansiyeli, Türkiye'nin ve Avrupa'nın en yüksek noktası olması gibi ulusal ve uluslararası kaynak

değerlerine sahip, korumaya değer bir alan olması nedeniyle 01.11.2004 tarih ve 2004/8078 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla “Ağrı Dağı Milli Parkı” olarak ilan edilmiştir.

Türkiye'nin önemli milli parkları arasında yer almakta olan Ağrı Dağı; Nuh Peygamberin Gemisi ve Nuh Tufanı nedeniyle büyük ölçüde tanınmaktadır. Aynı zamanda zirvesinde de ülkemizin en büyük buzulu bulunmakta ve dünyada Alaska'daki meteor çukurundan sonra ikinci büyük meteor çukuru da milli park sınırları içerisinde yer almaktadır.

D.3.3. Tabiat Parkları

İlde Tabiat Parkı bulunmamaktadır.

D.4. Çayır ve Mera

İçinde bulunduğumuz çağın, en önemli gelişmişlik göstergelerinden biri beslenmedir. Nesillerin verimli, güçlü ve sağlıklı yetişebilmesi için dengeli ve yeterli beslenmesi bir gerçektir. Başka bir gerçekte, beslenmemizde önemli bir yeri olan hayvansal ürünlerin ülkemizde ucuz ve bol bir şekilde elde edilemediğidir. Hayvansal ürünlerin bol ve ucuz elde edilebilmesinin şartı da hayvansal üretim girdilerini azaltmak olacaktır. Birim üretim başına düşen en pahalı girdinin, yem olduğu bilindiğine göre yapılması gereken yerinde bol ve ucuz yem üretimidir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında artan nüfusun bitkisel ürün ihtiyacının karşılanması, 1950 li yıllarda traktörün yurdumuza girmesi ile meralar sürülerek tarım arazisi olarak kullanılmaya başlanmış ve mera alanları daraltılmıştır. Buna rağmen ilimiz çayır ve meralar bakımından zengin sayılacak bir potansiyele sahiptir. Ancak, yıllar boyu çayır ve meraların, ilimiz kaba yem ihtiyacının temel kaynağı olması ve kullanılması, hiçbir yem bitkisi yetiştiriciliği ile desteklenmemesi, otlatmanın aşırı ve zamansız yapılması, uygun sayıda ve cinsten hayvan ile otlatılmaması gibi nedenlerle verimleri sürekli düşürülmüştür

D.5. Sulak Alanlar

Patnos Sarısu Ovası Sulak Alanı (08.04.2015, 10.092 ha), Doğubayazıt Sazlıkları (10.06.2016, 22.179 ha) Ulusal Öneme Haiz Sulak Alan olarak belirlenmiş olup, Yönetim planları mevcut değildir.

D.6. Tabiat Varlıklarını Koruma Çalışmaları

D.6.1. Tabiat Anıtları

İlimizde Tabiat Anıtı bulunmamaktadır.

D.6.2. Tabiatı Koruma Alanları

İlimizde Tabiat Koruma alanı bulunmamaktadır.

D.6.3. Anıt Ağaçlar

D.6.4. Özel Çevre Koruma Bilgileri

İlimizde Özel Çevre Koruma Alanı bulunmamaktadır.

D.6.5. Doğal Sit Alanları

D.7. Sonuç ve Değerlendirme

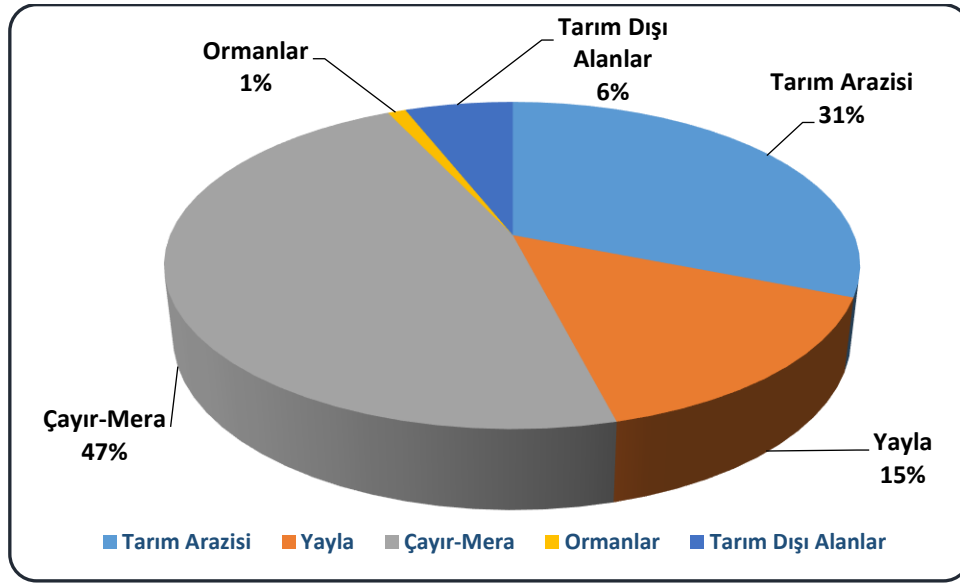
Kaynaklar

<https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Menu/27/Milli-Parklar>
<https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Menu/31/Sulak-Alanlar>
<https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Menu/28/Tabiat-Parklari>
<https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Menu/29/Tabiat-Anitlari>
<https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Menu/30/Tabiat-Koruma-Alanlari>
<https://ockb.csb.gov.tr/>

E. ARAZİ KULLANIMI

E.1. Arazi Kullanım Verileri

İlin toplam yüzölçümü 1.137.600 ha olup, toplam alan, 354.945 ha tarım arazisi, 542.731 ha çayır mera arazisi, 70.374 ha tarım dışı arazi olarak dağılım göstermektedir. Hayvancılık potansiyelinin iyi olduğu ilde çayır mera alanlarının oranının yüksek olması ekonomik açıdan önemli bir potansiyeldir. Orman alanlarının yok denecek kadar az olması çevresel açıdan kısıt olarak değerlendirilebilir. İlin arazilerinin alt bölgeler bazında kullanım şekli aşağıdaki tabloda verilmiştir.



Grafik E.13 – 2018 yılı arazi kullanım durumuna göre arazi sınıflandırması
(Ağrı Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, 2020)

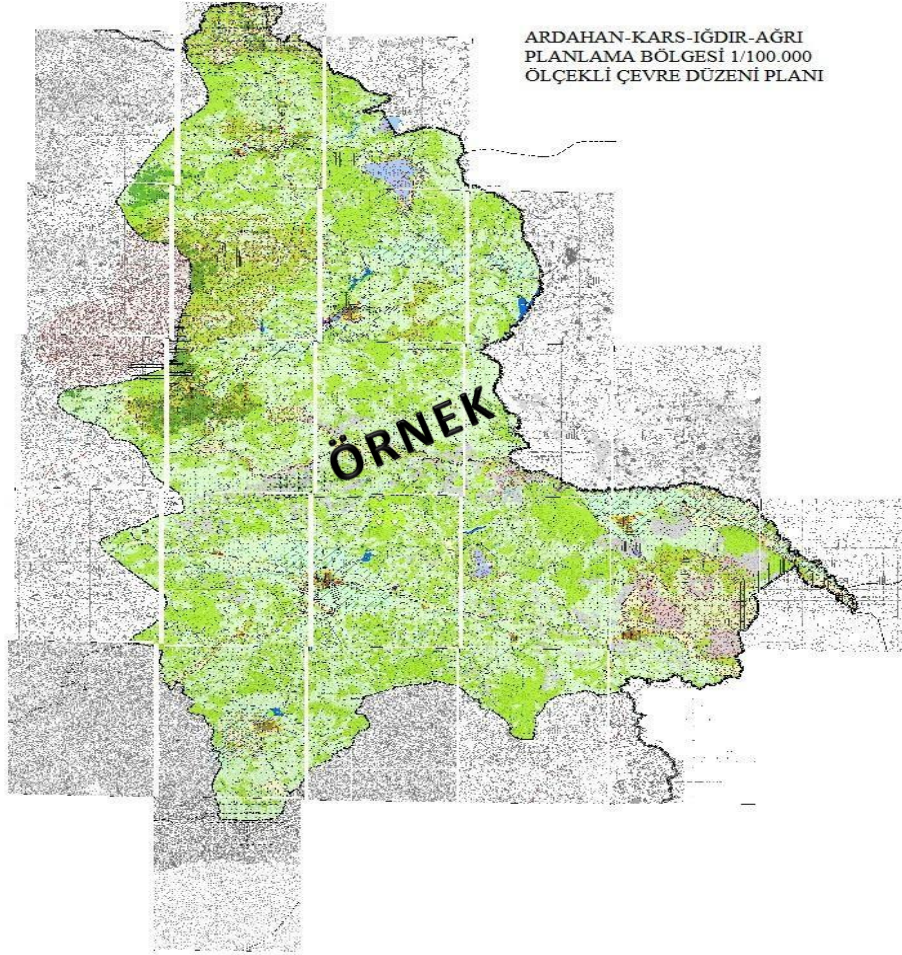
Çizelge E.53 – Arazi kullanım sınıflandırması
(<https://corinecbs.tarimorman.gov.tr>, 2020)

Ağrı	ALAN BÜYÜKLÜĞÜ									
	1990		2000		2006		2012		2018	
Arazi Sınıfı	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1) Yapay Alanlar	6.255,26	0,56	7.402,57	0,67	8.926,23	0,80	12.175,45	1,10	12.915,45	1,16
2) Tarımsal Alanlar	402.968,15	36,33	399.593	36,02	465.186	41,93	467.081,58	42,11	466.650,67	42,07
3) Orman ve Yarı Doğal Alanlar	680.647	61,36	683.667,22	61,63	612.267,59	55,19	606.597,34	54,68	606.288,25	54,65
4) Sulak Alanlar	13.507,28	1,22	12.132,39	1,09	16.082,37	1,45	16.010,74	1,44	16.010,74	1,44
5) Su Yapıları	5.941,81	0,54	6.524,03	0,59	6.857,64	0,62	7.455,08	0,67	7.455,08	0,67
TOPLAM	1.109.320,13	100,00	1.109.320,13	100,00	1.109.320,19	100,00	1.109.320,19	100,00	1.109.320,19	100

E.2. Mekânsal Planlama

E.2.1. Çevre Düzeni Planı

Bakanlık Makamı'nın 24.02.2014 tarih ve 3025 sayılı Olur'u ile Bakanlığımızca onaylanan Ardahan-Kars-Iğdır-Ağrı Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli çevre düzeni aşağıdadır.



Harita E.2 – Ardahan-Kars-Iğdır-Ağrı ilinin Çevre Düzeni Planı
(Ağrı ÇŞİM, 2021)

E.3. Sonuç ve Değerlendirme

İlimiz çayır ve meralar bakımından zengin sayılacak bir potansiyele sahiptir. Ancak çeşitli beşeri faktörlerden dolayı verimleri düşürülmüştür.

Kaynaklar:

Ağrı Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü

Ağrı Tarım ve Orman İl Müdürlüğü

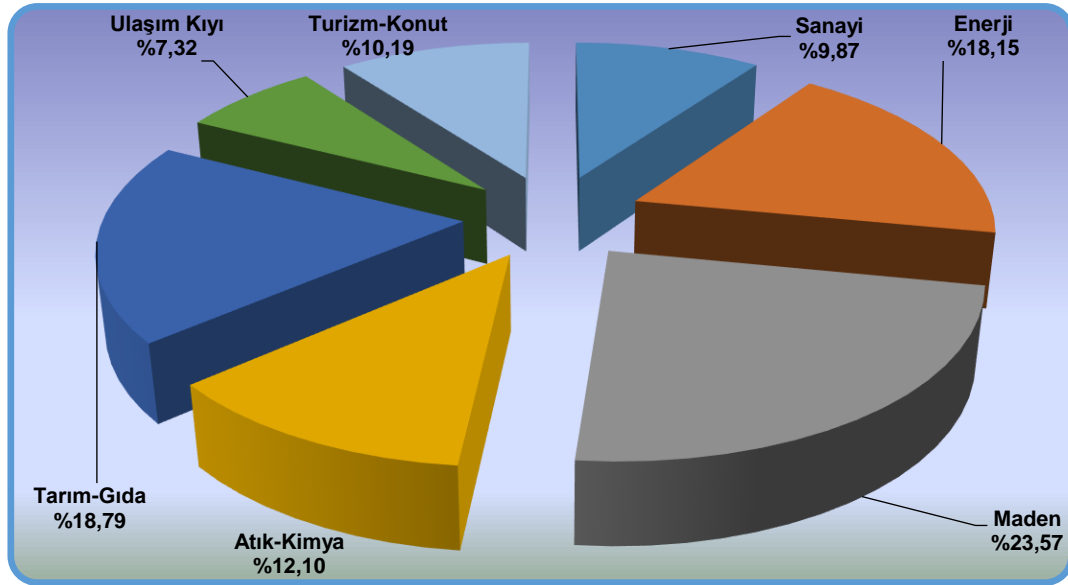
<https://corinecbs.tarimorman.gov.tr>

F. ÇED, ÇEVRE İZİN VE LİSANS İŞLEMLERİ

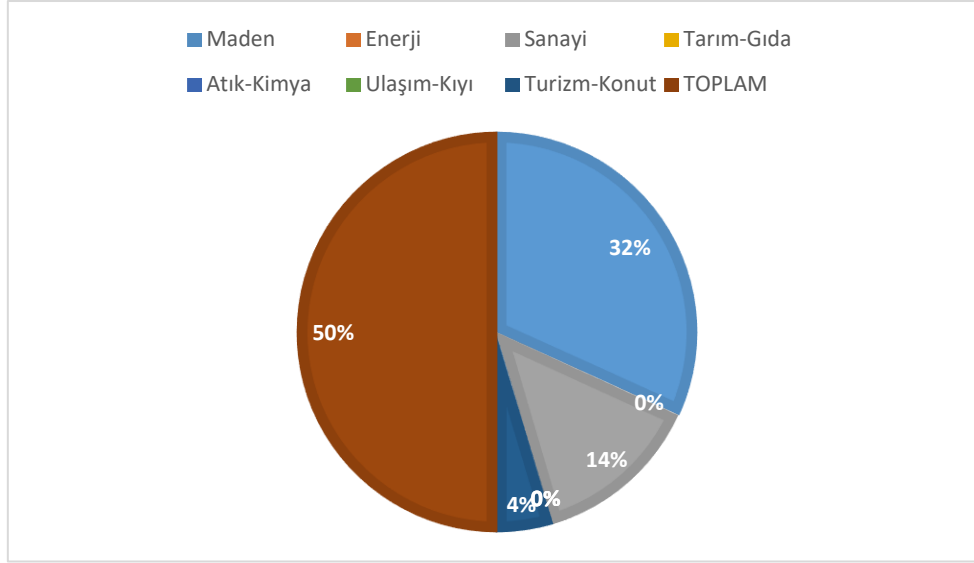
F.1. Çevresel Etki Değerlendirmesi İşlemleri

Çizelge F.54 – Bakanlık merkez ve ÇŞİM tarafından 2020 yılı içerisinde alınan ÇED Olumlu ve ÇED Gerekli Değildir Kararlarının sektörel dağılımı (Ağrı ÇŞİM, 2021)

Karar	Maden	Enerji	Sanayi	Tarım-Gıda	Atık-Kimya	Ulaşım-Kıyı	Turizm-Konut	TOPLAM
ÇED Gerekli Değildir	7	0	3	0	0	0	1	11
ÇED Gereklidir	0	0	0	0	0	0	0	0
ÇED Olumlu Kararı	0	1	0	0	0	0	0	1
ÇED Olumsuz Kararı	0	0	0	0	0	0	0	0



Grafik F.14 – 2020 yılında ÇED Olumlu Kararı alınan projelerin sektörel dağılımı (Ağrı ÇŞİM, 2021)



Grafik F.15 – 2020 yılında ÇED Gerekli Değildir Kararı alınan projelerin sektörel dağılımı
(Ağrı ÇŞİM, 2021)

Çizelge F.55 – Bakanlık merkez ve ÇŞİM tarafından 2014-2020 yılları arasında verilen muafiyet kararlarının sektörel dağılımı
(e-ÇED Yazılımı; <https://ced.csb.gov.tr/>, Haziran/2021)

Maden	Enerji	Sanayi	Tarım-Gıda	Atık-Kimya	Ulaşım-Kıyı	Turizm-Konut	TOPLAM
17	41	34	26	20	21	38	197

Çizelge F.56 – 2014-2020 yılları arasında verilen iade/iptal kararlarının sektörel dağılımı
(e-ÇED Yazılımı; <https://ced.csb.gov.tr/>, Haziran/2021)

Maden	Enerji	Sanayi	Tarım-Gıda	Atık-Kimya	Ulaşım-Kıyı	Turizm-Konut	TOPLAM
17	41	34	26	20	21	38	197

F.2. Çevre İzin ve Lisans İşlemleri

Çizelge F.57 – 2020 yılında Bakanlık Merkez teşkilatı ve ÇŞİM tarafından verilen Geçici Faaliyet Belgesi ve Çevre İzin/Çevre İzin ve Lisansı Belgesi sayıları
(e-İzin Yazılımı, 2021)

	EK-1	EK-2	TOPLAM
Geçici Faaliyet Belgesi		0	
Çevre İzin/Çevre İzin ve Lisans Belgesi		0	
Çevre İzin Muafiyet Sayısı	0		
TOPLAM			

F.3. Sonuç ve Değerlendirme

2020 yılında 11 ÇED Gerekli Değildir, 1 ÇED Olumlu verilmiştir.

Kaynaklar:

Ağrı Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
e-ÇED Yazılımı
e-İzin Yazılımı

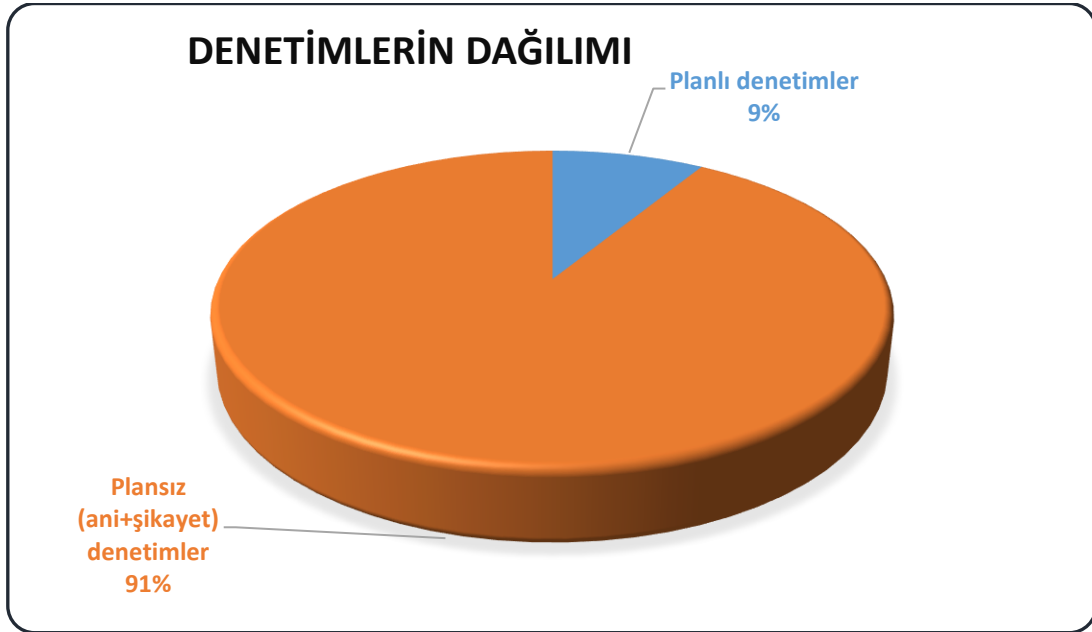
G. ÇEVRE DENETİMLERİ VE İDARİ YAPTIRIM UYGULAMALARI

G.1. Çevre Denetimleri

İlde kasım ve mayıs ayları arasında iklim şartlarının ağır geçmesi sebebiyle tesislerin faaliyeti durdurması denetimlerin yapılamamasına neden olmaktadır. Yapılan denetimler türlerine göre aşağıda verilmiştir.

Çizelge G.58 - 2020 yılında ÇŞİM tarafından gerçekleştirilen denetimlerin sayısı
(e-denetim yazılımı, 2020)

Denetimler	Toplam
Planlı denetimler	2
Plansız (ani+şikayet) denetimler	21
Genel toplam	23



Grafik G.16 – ÇŞİM tarafından 2020 yılında gerçekleştirilen planlı ve ani çevre denetimlerinin dağılımı
(e-denetim yazılımı, 2021)

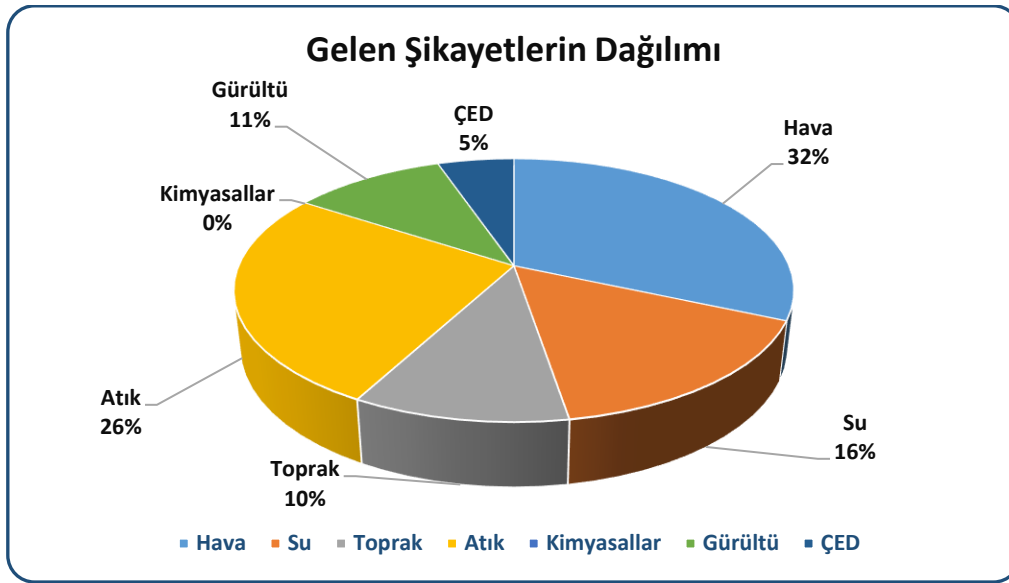
G.2. Şikâyetlerin Değerlendirilmesi

İldeki bilgiler kapsamında Çizelge G.59 ve Grafik G.17 oluşturulmuştur.

Çizelge G.59 – 2020 yılında ÇŞİM’e gelen tüm şikâyetler ve bunların değerlendirilme durumları

(Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2021)

Şikâyetler	Hava	Su	Toprak	Atık	Kimyasallar	Gürültü	ÇED	TOPLAM
Şikâyet sayısı	6	3	2	5	0	2	1	19
Denetimle sonuçlanan şikâyet sayısı	6	3	2	5	0	2	1	19
Şikâyetleri denetimle sonuçlanma (%)	100	100	100	100	100	100	100	100



Grafik G.17 – 2020 yılında ÇŞİM gelen şikâyetlerin konulara göre dağılımı (AÇŞİM, 2021)

G.3. İdari Yaptırımlar

2020 yılında idari yaptırım uygulanmamıştır.

Çizelge G.60 – 2020 yılında ÇŞİM tarafından uygulanan ceza miktarları ve sayısı

(e-denetim yazılımı, 2021)

	Hava	Su	Toprak	Atık	Kimyasallar	Gürültü	ÇED	Diğer	TOPLAM
Ceza Miktarı (TL)	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00
Uygulanan Ceza Sayısı	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00

G.4. Çevre Kanunu Uyarınca Durdurma Cezası Uygulamaları

İlde 2020 yılında tesislere verilen faaliyeti durdurma/kapatma kararı bulunmamaktadır.

G.5. Sonuç ve Değerlendirme

İlde uzun süren kış aylarında birçok tesisin çalışmaması ve personel eksikliği sebebiyle istenilen seviyede denetim yapılamamaktadır. Yapılan denetimlerde tesislerin ilgili çevre mevzuatına uymaları sağlanmaya çalışılmıştır.

Kaynaklar:

Ağrı Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
e-denetim yazılımı

H. ÇEVRE EĞİTİMLERİ

Pandemi sebebiyle 2020 yılında eğitim verilememiştir.